

AVLI GELLI COMMENTARIORVM
NOCTIVM ATTICARVM
LIBER QVARTVS

A

1 In uestibulo aedium Palatarum omnium fere ordinum multitudine opperientes salutationem Caesaris constitierant; atque ibi in circulo doctorum hominum Faurino philosopho praesente ostentabat quispiam grammaticae rei ¹ditior² scholica quaedam nugalia, de generibus et casibus uocabulorum disserens cum arduis superciliis uocisque et uultus grauitate composita tamquam interpres et arbiter Sibyllae oraculorum. 2 Tum aspiciens ad Faurinum, quamquam ei nondum etiam satis notus esset: ³'penus quoque' inquit 'uariis generibus dictum et uarie declinatum est. Nam et ⁴hoc ⁵penus et ⁶haec ⁷penus et ⁸huius ⁹peni et ¹⁰penoris ueteres dicitauerunt; 3 mundum quoque muliebrem Lucilius in satirarum XVI non uirili genere, ut ceteri, sed neutro appellauit his uerbis:

legauit quidam uxori mundum omne penumque.

Atqui quid mundum, quid non? quis diuidet istuc?

520

4 Atque horum omnium et testimoniiis et exemplis constrepebat. Cumque nimis odiose blateraret, intercessit placide

§3 uu. 519-20

4 ditior P₅: dicitior aRD: doctior rec. complures: doctor rec. pauci: scilicet J. R. Cronovius 1687: 84: eruditior Mommsen ap. Hertz 1868a (frei) eruditior Hertz 1869: 4 = 1886: 72 n. 1, grammatica [acc. pl.] eruditior Heraeus: peribitor Büblers-Wobst 1880: 182: an uenditator? 6 uultus CD₅: uultibus VP: uocibus R 10 est om. ed. 11 penoris] penuris VP^{ac}: dicitauerunt rec. pauci, Goodyear 1972-81: ff. 140-1, cf. Hine 1982, Marshall 1982: dicitauerunt E: cf. ad 1. 13. 13. 4. 11. 14 12 ceteri D₅: ceteris VPR: certi C 14 penumque de Buxis 15 atqui Hertz 1863: atque penum que E quidi? quod P 16-17 cum strepebat P: consterpebat D 17 blateraret Benilius (cf. 1. 2. 6. 9. 15. 19): plateret VR: placeret PCD₅: blateret Hostius, fort. recte

198

Faurinus et 'amabo,' inquit 'magister, quicquid est nomen tibi, abunde multa docuisti, quae quidem ignorabamus et scire haud sane postulabamus. 5 Quid enim refert mea eiusque quicum loquor, quo genere penum dicam aut in quas extremas litteras declinem, si modo id non nimis barbaram fecerim? 6 sed hoc plane indigeo discere, quid sit penus et qua fini id uocabulum dicatur, ne rem cotidiani usus, tamquam qui in uenalicis Latine loqui coeptant alia quam oportet uoce appellem.'

7 'Quaeris' inquit 'rem minime obscuram. Quis adeo ignorat penum esse uinum et triticum et oleum et lentim et fabam atque huiuscemodi cetera?' 8 'Etiamne' inquit Faurinus 'milium et panicum et glans et hordeum penus est? sunt enim propemodum haec quoque eiusdemmodi'; 9 cumque ille reticens haereret, 'nolo' inquit 'hoc iam labores, an ista quae dixi penus appellentur. Sed potesne mihi non speciem aliquam de peno dicere, sed definire genere proposito et differentis adpositis, quid sit penus?' 'Quod' inquit 'genus et quas differentias dicas, non hercle intellego.' 10 'Rem' inquit Faurinus 'plane dictam postulas, quod difficillimum est, dici planius; nam hoc quidem peruolgatum est definitionem omnem ex genere et

1 amabo w, Jac. Cronovius: amabone s: ambo aPR: iam bone D, de Buxis 3 me] me P 5 dedinem P modo CD, Lion: nemo VPR₅: u. Höförd-Strevers 1993a: 294-5 fecerim? E: fecerit s 6 qua fini Salmasius ap. Cronovium 1687: 85: quo fami aPR₅: quofariam D 7 uenalicis Goodyear 1971: 389-90 = 1992: 272: uenalibus E* 10 oleum V inde ab et A lentim] lentem As: lentam P 12 panicum] litteram produendam esse et Gröber 1887: 427 et panico Italorum docent glans AD, rec.: glandem aPR₅ propter lentim et fabam E 13 prope mundum aP: prope mundum R eiusdemmodi A: eiusmodi aPD₅: eiuscemodi C: huiusmodi R 15 penus CD₅: penis VPR appellenatur etiam A* non C: nos VPR: nunc D: om. A 16 dicere ACD₅: diceres VP differentis A: differentis E 17 quid ACD₅: qui VPR: penus] poenus V quod inquit genus A: quid sit genus inquit D: quod sint penus aPR: quot sint penus s 19 dictam] dicam A postulas VP^{ac} R 20 peruolgatum] feruo ligatum P^{ac}: fere uolgatum P^{ac} D: fer uolgatum R

199

differentia consistere. 11 Sed si me tibi praemandare, quod aiunt, postulas, faciam sane id quoque honoris tui habendi gratia.

12 Ac deinde ita exorsus est: 'Si' inquit 'ego te nunc rogem uti mihi dicas et quasi circumscribas verbis, cuiusmodi homo sit, non, opinor, respondeas hominem esse te atque me. Hoc enim, quis homo sit ostendere est, non quid homo sit dicere. Sed si, inquam, peterem ut ipsum illud quod homo est definires, tum profecto mihi diceres hominem esse animal mortale rationis et scientiae capiens, uel quo alio modo diceres, ut eum a ceteris omnibus separares. Proinde igitur nunc te rogo, uti quid sit, penus dicas, non ut aliquid ex penu nomines.' 13 Tum ille ostentator uoce iam molli atque demissa 'philosophias' inquit 'ego non didici neque discere adpetui, et si ignoro an hordeum ex penu sit aut quibus uerbis penus definiatur, non ea re litteras quoque alias nescio.'

14 'Scire', inquit ridens iam Favorinus, 'quid penus sit non ex nostra magis est philosophia quam ex grammatica tua.' 15 Meministi enim, credo, quaeri solitum quid Vergilius dixerit *penum* {m}struere uel *longam* uel *longo ordine* (utrumque enim profecto scis legi solitum). 16 Sed ut faciam te aequiore animo ut sis, ne illi quidem ueteres iuris magistri qui sapientes appellati sunt definisse satis recte existimantur quid sit penus.

§11 Otto 1890: 247-8 (1254) §15 1. 793-4

1 si me tibi A: si tent hi V: si te mihi CD: si item mihi s: siste mihi P: si terenti h, R, librario ut saepe quid uellet inscio praemandare Erasmus Adag. 2. 10. 33 (1515a: 421 = 1987: 296-7): praemandare Q, sed praemandadare R 3 exorsus] eforus A: exorsum D uti] ut A 4 quas] quas A cuiusmodi A: quid E (quod P), quod sane expectes homo—sit om. A homo] hominus V: 5 teat bis V: te atque me] quippe grammaticus ego atque tu dicere fingitur 6 discere A 7 illud quod Ds: illud, A: illum quod VPR: illum quid C 7-8 tum profecto mihi, diceres om. R 7 tum] tu P 8 animal A: om. E mortale (et) R: (rationale): D 10 uti] ut AD quid] qui V 15 alias (pessime scriptum) hucusque A 16 Scire (non) P quid] quod P 19 struere D, Verg. Hertz 1868a: 11: instruere arPs: longam] ita in Verg. legit Charis. 94. 24 B.-K., cf. Auson. De heraclio 28, longo. codd. et testes cett. 21 ueteres R: ueteris arPDs*

200

17 Nam Quintum Scaeuolam ad demonstrandam penum his uerbis usum audio: "Penus est", inquit "quod esculentum aut posculentum est, quod ipsius patrisfamilias, (aut matrisfamilias), aut liberum patrisfamilias, (aut familiae) eius quae circum eos (aut liberos eius) est et opus non facit causa paratum est"; (sed improbase haec Ser. Sulpicium, qui "At non-omne" inquit "quod esus potusque causa paratum est.) ut Mucius ait, penus uideri debet. Nam quae ad edendum bibendumque in dies singulos praedii aut cenae causa parantur, penus non sunt; sed ea potius quae huiusce generis longae usionis gratia contrahuntur et reconduntur, ex eo quod non in promptu (est) sed intrus et penitus habeantur, penus dicta sunt." 18 Haec ego, inquit 'cum philosophiae me dedissem, non insuper tamen habui discere, quoniam ciuibus Romanis Latine loquentibus rem non suo uocabulo demonstrare non minus turpe est quam hominem non (suo) nomine appellare.'

19 Sic Favorinus sermones id genus communes a rebus paruis et frigidis abducebat ad ea quae magis utile esset audire ac discere, non allata extrinsecus, non per ostentationem, sed indidem nata acceptaque.

20 Praeterea de penu adscribendum hoc etiam putauit, Seruatum Sulpicium in reprehensis Scaeuolae capitibus scripsisse Sexto Aelio placuisse, non quae esui et potui forent, sed tus quoque et cereos in penu esse, quod(que) esset

§17 Q, Mucius fr. 1 H.-S.-K. Ser. Sulp. fr. 4 H.-S.-K. Sex. Aelius fr. 20 H.-S.-K.

1 penum Ds: penu arP 2-3 posculentum VR: postu-¹⁸: pocu-¹⁸: potu-¹⁸: rec.: cf. 17, 11. 2* 3 (aut matrisfamilias) Hertz 1868a: 12: an (aut uxoris patrisfamilias)?* 4 (aut familiae) add. Hertz 1853 quae s: quam arP: quoniam D eos] eum D, Carrio 4-5 deleui 5 opus non facti] u. D. 33. 9. 3. 6. Bus. 44. 12. 3. 7 a Gronouio 1687: 87-8 adducta 5-7 add. Mommsen 1868: 88-9 = 1905-13: ff. 78-9 11 est del. Mommsen 91 = ff. 82: sint de Buxis 11-12 habeantur... sunj] habeatur... est R* 15 add. de Buxis: om. E 16 id Tortaestus (Mercero tribuit Gronouius 1687: 88): in E communes Carrio: commune arPs: quem D 18 nor* om. D, haud male 22 Sexto Tiphysius: sato E (sate R*): saco s: Cato rec. quidam, Flacco alii non (solutum) e: non quae esui (tantum) de Buxis: an non (modo)?* 23 add. de Buxis*

201

{non eius} familiae causa comparatum. 21 Masurius autem Sabinus in iuris ciuilibus secundo etiam quod iumentorum causa apparatus esset quibus dominus uteretur penori attributum dicit. 22 Ligna quoque et uirgas et carbones quibus conficeretur penus quibusdam ait uideri esse in penu. 23 Ex his autem quae promercalia et usuaria isdem in locis essent, ea sola penoris putat quae satis sint usu annuo.

A Sermo quidam Favorini philosophi cum grammatico lactantiore factus in Socraticum modum; atque ibi in sermone dictum quibus uerbis penus a Q. Scaeuola definita sit; quodque eadem definitio culpata reprehensaque est.

B

1 In edicto aedilium curulium, qua parte de mancipiis uendundis cautum est, scriptum sic fuit: 'Titulus seruorum singulorum scriptus sit curato ita ut intellegi recte possit quid morbi uitium cuique sit, quis fugitiuus errore sit noxae solutus non sit.' 2 Propterea quaeaserunt iureconsulti ueteres quod mancipium morbosum quodue uitiosum recte diceretur quantumque morbus a uitio differret. 3 Caelius Sabinus in libro quem de edicto aedilium curulium composuit Labeonem refert quid esset morbus hisce uerbis definisse: 'Morbus est habitus cuiusque corporis contra naturam, qui usum eius facit deteriore.' 4 Sed morbum alias in toto corpore accidere dicit, alias in parte corporis. Totius corporis morbum esse ueluti sit pthisis aut febris, partis autem ueluti sit caecitas aut pedis debilitas;

§§21-3 fr. 2 H.-S.-K. B §1 cf. FIRA² p. 389 §3 fr. 1 H.-S.-K. §§3-5 fr. 27 H.-S.-K.

1 non del. de Buxis, eius ego familiae Cornegister 1772: 11: ferme rei E (ead esset ferme non eius rei C) 4 ligna D, de Buxis: signa aPR⁵ 6 essent D, rect: esse aPR⁵: aut essent aut essent, esse Mommsen 1868: 96 = 1905-13: ii. 86: essent ea sola (esse) de Buxis 11 curulium V 12 seruorum s: scriptorum § 13 curato) sc. mango: curanto Ranckius 1597: 13 coll. D. 21. 1. 1 intellegi recte intellegere recte D: intellegere te a 14 erroreue P 15 differet VP 17 curulium V 18 uerbis bis P 19 est] et VP²⁰ cuiusque cf. D. 21. 1. 7: huiusque R 22 pthisis P²⁰: phthis VP²⁰: phthis C et, fere s

5 Balbus autem (inquit) et atypus uitiosi magis quam morbosus sunt, et equus mordax aut calcitro uitiosus, non morbosus est. Sed cui morbus est, idem etiam uitiosus est. Neque id tamen contra fit; potest enim qui uitiosus est non morbosus esse. Quamobrem, cum de homine morbo agatur, aeque (inquit) ita dicitur: 'quanto ob id uitium minoris erit.'

6 De eunucho quidem quaesitum est, an contra edictum aedilium uideretur uenundatus, si ignorasset emptor eum eunu- chum esse. 7 Labeonem respondisse aiunt redhiberi posse quasi morbosum; 8 sues etiam feminae si steriliae essent et uenum issent, ex edicto aedilium posse agi Labeonem scripsisse.

9 De sterila autem muliere, si natua sterilitate sit, Trebatium contra Labeonem respondisse dicunt. 10 Nam cum redhiberi eam Labeo quasi minus sanam putasset, negasse aiunt Trebatium ex edicto agi posse, si ea mulier a principio genitali sterilitate esset. At si ualitudo eius offendisset, exque eo uitium factum esset ut concipere fetus non posset, tum sanam non uideri et esse in causa redhibitionis.

11 De myope quoque, qui luscitiosus Latine appellatur, dissensum est; alii enim redhiberi omnimodo debere, alii contra, nisi id uitium morbo contractum esset. 12 Eum uero cui dens deesset Seruius redhiberi posse respondit, Labeo in causa esse redhibendi negauit: 'nam et magna' inquit 'pars dente aliquo

§§7-12 fr. 28 H.-S.-K. §§9-10 fr. 10 H.-S.-K. §§12 Ser. Sulp. fr. 17 H.-S.-K. Labeo fr. 29 H.-S.-K.

1 atypus Egnatius, D. 21. 10. 5: atyphus aP: atyphus R: atyphus D 3 est² om. P fil] sit P 3-4 potest—est om. V²⁰ 5 aeque Ph. E. Huschke 1861: 71: neque E quanto de Buxis: quando E 9 redhiberi P 10 feminae Ph. E. Huschke 1874: 114: feminae E (om. D) sterile VP²⁰R: steriles P²⁰CD⁵ 10-11 meminissent P 11 Labeonem scripsisse ante delendum? 12 sterila V: sterili PCD⁵: terili R sit om. P 14 negasse Jac. Gronovius (negauisse iam pater 1687: 89): necesse E (nec esse D) 15 agi posse C, Gronovius 1687: 89: aposa R: aposse VPD: apposuisse s 16 eo script] (ex eo = δὲ τὸν τοῦτο): ea E 19 de myope Bernoldus 1488: [fr]v²⁰: demum ope R²: erumum ope VP: De eo C: eum D 21 eum C: cum s² cui dens] euidens P, rec.

(Is) ubi procurasset, satis habendum censuerunt. Si quid succidaneis opus esset, robbis succideret.

3 Quod succidaneas hostias senatus appellavit, quaeri solet, quid verbum id significet. In Plauti quoque comoedia quae Epidicus inscripta est, super eodem ipso verbo requiri audio in his versibus:

4 men piacularem oportet fieri ob stultitiam tuam,
ut meum tergum tuae stultitiae subdas succidaneum?

5 Succidaneae autem hostiae dicuntur A et E litteris per morem compositi uocabuli in (I) litteram mutatis quasi succidaneae appellatae, quoniam, si primis hostiis litatum non erat, aliae post easdem ductae hostiae caedebantur; 6 quae quia prioribus iam caesis luendi piaculi gratia subdebantur et succidebantur, succidaneae nominatae (I) littera scilicet trachim pronuntiat; audio enim quosdam eam litteram in hac uoce barbare corripere.

7 Eadem autem ratione praedicaneae quoque hostiae dicuntur, quae ante sacrificia sollempnia pridie caeduntur. 8 Porca etiam praedicanea appellata, quam piaculi gratia ante fruges nouas captas immolare Cereri mos fuit, si qui familiam funestam aut non purgauerant aut aliter eam rem quam oportuerat procurauerant. 9 Sed porcam et hostias quasdam praedicaneas,

§4 Epid. 139-40 §8 Festus 242. 11-16, P.F. 243. 2-3

1 add. *Vrsinus** ubi *Walt* 1986: 329 : uti *E* procurasset *Vs** : procuraret *D* succidaneis *rec.* : succidaneis *s* : succidaneis *ξ* 2 succederet *Vs** 4 quid quod *P* 7 men] Mem- *V* 8 stultitiae tuae inultis et numeris et oratione *codd.* *Plant* 9 hostiae-6 succidebantur *om.* *D* A et E litteris *Gronovius* 1687: 92 : aliter *ξ* : A littera *fers* *s* : B littera *de Buxis* : A littera *Jac. Gronovius** 10 add. *de Buxis* : *om.* *E* mutatis *scriptis* (mutata *Hostias*) : nam *E* : uersis *Gronovius* 1687: 92 : commutata. Nam *de Buxis* : tramutata *Mommsen* 10-11 succidaneae *Gronovius* 1651 : succedat *VPR*, *cf.* *P.F.* 393. 2 : succedat *CD* 12-13 Quae quia *Offio* : Due qua (quas *Rs*) *E* 13 prioribus purgauerant *VPR* 14 add. *hic Marshall*, post littera *de Buxis* contra *ancioris* usum (*cf.* 20. 3. 1) 20 qui *D* : quid *αPR* 21 purgauerant] purgauerat *G* : purgati erant *VD*

sicuti dixi, appellari uolgo notum est; ferias praedicaneas dici, id, opinor, a uolgo remotum est. 10 Propterea uerba Atei Capitonis ex quinto librorum quos de pontificio iure composuit, scripsi: 11. Conuancio pontifice maximo feriae praedicaneae in atrum diem inauguratae sunt. Collegium decreuit non habendum religioni quin eo die feriae praedicaneae essent.

12 F Verba ueteris senatusconsulti (po)lita, quo decretum est hostiis maioribus explandum, quod in sacratio hastiae Martiae mouissent; atque ibi enarratum quid sint hostiae succidaneae, quid item porca praedicanea; et quod Capito Ateius ferias quasdam praedicaneas appellauit.

Z

7

1 Valerius Probus grammaticus inter suam aetatem praestantissima scientia fuit. 2 Is Hannibalem et Hasdrubalem et Hamilcarem ita pronuntiat ut paenultimam circumflecteret, teste epistula eius scripta ad Marcellum in qua Plautum et Ennium multosque alios ueteres eo modo pronuntiasse affirmat, 3 solius tamen Ennii uersum unum ponit ex libro qui Scipio inscribitur. 4 Eum uersum quadrato numero factum subieimus, in quo nisi tertia syllaba de Hannibalis nomine circumflexe promatur, numerus clausurus est. 5 Versus Ennii quem dixit ita est:

qua(que) propter Hannibalis copias considerat.

Z De epistula Valerii Probi grammatici ad Marcellum scripta super accentu nominum quorundam Poenitorum.

§10 fr. 10 Strz. Z Prob. fr. 55 Velaza §5 fr. 32 FLP/EP14 = Scipio fr. 4 C.-M.

3 quos *D* : quod *VPR* : quem *C* scripsi *de Buxis*, *Ti. Gronovius* 1651 : scripsit ibi *ferē E* (lue) scripsit ibi *D* (ad)scripsi *Gronovius* 1687: 92, *fort. recte*, *sed u.* 10. 22. 3. 19. 9. 5 4 Conuancio *R* (conuanciano *w*) : conuancio *αP* : carruancio *D* pontifice *Falster* 1721b:142 : pontifici *E** feriae] fert(a)e *VR* 11 praestantiss *P* 13 teste *Gronovius* 1687: 92 : ut est *E* (*sed ut et est recte*) : et est *Lion* *de re u.* *Hofford-Streuens* 2003: 323 n. 88 18 de . . . nomine] nominis expectes 20 qua *E*, *corr.* *Hertz* 1853

1 Fabricius Luscinus magna gloria uir magnisque rebus gestis fuit;
 2 P. Cornelius Rufinus manu quidem strenuus et bellator bonus
 militarisque disciplinae peritus admodum fuit, sed furax homo et
 auaritia acti erat. 3 Hunc Fabricius non probabat neque amico
 utebatur osusque eum morum causa fuit. 4 Sed cum in tempore
 rei difficillimis consules creandi forent, et is Rufinus peteret
 consulatum, competitorisque eius essent inbelles quidam et fun-
 tiles, summa ope admixus est Fabricius uti Rufino consulatus
 deferretur. 5 Eam rem plerisque admirantibus quod hominem
 auarum, cui esset inimicissimus, creari (consulem) (postularet,
 6 'malo me' inquit 'cuius) compillet quam hostis uendat.'
 7 Hunc Rufinum postea bis consulatu et dictatura functum
 censor Fabricius senatu mouit ob luxuriae notam, quod decem
 pondo libras argenti facti haberet. 8 Id autem quod supra scripsi
 Fabricium de Cornelio Rufino ita uti in pleraque historia scrip-
 tum est dixisse M. Cicero non aliis a Fabricio, sed ipsi Rufino
 gratias agenti quod (ope) eius designatus esset, dictum esse
 refert in libro secundo de oratore.

H Quid C. Fabricius de Cornelio Rufino, homine auaro, dixerit, quem cum odis-
 set inimicusque esset, designandum tamen consulem curauit.

§8 De orat. 2. 268

1 Luscinus V : lucinus R 2 manus P 3 disciplinae PC : disciplina
 VRD peritus] praedius R; strenuus C 5 osusque P²; de Buxis : unusque aPR :
 perosumque D 6 rei] rei publice rett. ferent VPR 7-8 fustiles
 RCD 8 est D² : et aPR 10 consulem add. D, rec. (postularet—cuius)
 scripsi : (peteret malo inquit me inimicus) Gronovius 1687: 93 : (peteret malo inquit
 cuius me) Hertz 1853 : (uellet) D : (uellet malo i. c. me) Cobet 1879a 11 complet
 § : complet, compelleret, cuperet § : peteret de Buxis quam hostis uen-
 dat aPR : id intendat D : quam hostino dat uel peiora § 12 dictatura functum]
 dictatura functum P : dicatur affunctum a 14 facti haberet quidam] ap. Ascensium
 1577, cf. 17. 21. 39 : factiaret § 15 uti PR : ut aD in om. P 16 aliis de Buxis :
 alius § : aliud § 17 add. hic Hertz : post eius Jac. Gronovius designatus licet in
 mendoso contextu Clacombus, Lambecius 1647: 48 : dedignatus § esse § : esset §

1 Nigidius Figulus, homo ut ego arbitror iuxta M. Varronem doc-
 tissimus, in undecimo commentariorum grammaticorum uer-
 sum ex antiquo carmine refert memoria hercle dignum:

religentem (ted) esse oportet, religiosus ne fuas.

2 cuius autem id carmen sit non scribit. 2 Atque in eodem loco
 Nigidius 'Hoc' inquit 'inclinamentum semper huiuscemodi uer-
 borum, ut *uinosus, multerosus, religiosus*, significat copiam quan-
 dam inmodicam rei super qua dicitur. Quocirca religiosus is
 appellabatur, qui nimia et superstitiosa religione sese alliga-
 uerat, eaque res uitio assignabatur.'

3 Sed praeter ista quae Nigidius dicit alio quodam diuerticulo
 significationis religiosus pro casto atque obseruanti cohiben-
 tique sese certis legibus finibusque dici coeptus. 4 Simili autem
 modo illa quoque uocabula ab eadem profecta origine diuer-
 sum significare uidentur: *religrosi dies* et *religrosa detubra*.
 5 Religiosi enim dies dicuntur tristi omine infames impeditique,
 in quibus et res diuinas facere et rem quampiam nouam
 exordiri temperandum est, quos multitudo imperitorum praue
 et perperam *negatos* appellat. 6 Itaque M. Cicero in libro epistu-
 larum nono ad Atticum 'maiores' inquit 'nostri funestorem
 diem esse uoluerunt Alliensis pugnae quam urbis captae, quod
 hoc malum ex illo (itaque alter religiosus etiam nunc dies, alter in

§§1-2 fr. 4 Sw. §1 inc. fr. 3 FFL² = A desp. trag. F164 Schauer §6 Att. 9. 5. 2

§§2, 6 Non. 379. 1-6

4. religentem] religantem D, Falster 1722: 195 te §, corr. Fleckesen 1868 ne fuas
 Fleckesen : nefas § 7 multerosus PC : multerosus P² : multerosus D : melio-
 rosus V 9 appalabatur P : appellatur RD §5 om. R 16 omine § :
 homines aP : hominibus D infames D² : infame aPR impeditique D² : im-
 pediteque C : impenditeque V (in-), P 17 diuina VPD 20 citticum P
 21 Alliensis rec. quidam (uel ali), Egrathus, Cicero : alienis §, sed alienam D, aliene ε :
 u. s. 17. 2, ThLL I. 1675. 64-73

uolgens ignotus). 7 Idem tamen M. Tullius in oratione de accusatore constituendo religiosa delubra dicit non ominosa nec tristia, sed maiestatis uenerationisque plena.

8 Masurius autem Sabinus in commentariis quos de iudiciis genis composuit 'religiosum' inquit 'est quod propter sanctitatem aliquam remotum ac sepositum a nobis est; uerbum a relinquendo dictum, tamquam caerimoniae a carendo.' 9 Secundum hanc Sabini interpretationem templa quidem ac delubra (quia horum cumulus in uituperationem non cadit ut illorum quorum laus in modo exstat), quae non uolgo ac temere sed cum castitate caerimoniaeque adeundum, et reuerenda et reformidanda sunt magis quam inuolganda. 10 Sed dies religiosi dicti quos ex contraria causa propter omnis dinitatem relinquinus. {11 Et Terentius: 'tunc quod dem recte est, nam nil esse mihi religio est dicere.'}

12 Quod si, ut ait Nigidius, omnia istiusmodi inclinamenta nimium ac praeter modum significant et idcirco in culpas cadunt, ut *uinosus*, *multerosus*, (*gratiosus*), *morosus*, *uerbosus*, *famosus*, cur *ingeniosus* et *formosus* et *officiosus* et *speciosus*, quae pariter ab ingenio et forma et officio (et specie) inclinata sunt, cur etiam *disciplinosus*, *consiliosus*, *uictoriosus*, quae M. Cato ita figurauit, cur item *facundiosa*, quod Sempromnius Asellio XIII rerum gestarum ita scripsit, facta sua spectare oportere, non dicta, si

§7 De const. acc. 3 §8 fr. 13 H.-S.-K., cf. Ser. Sulp. fr. 14 (§11) HT 228f §12 PRHist 20 P2

2 ominosa] ignominiosa P 4-5 findigenist] indigentamentis Lipsius 1586: 54: indigentibus Jac. Gronovius: *traditum* Bremer II/1. 364-7 *conchur* Iuerti 5 in quod P 9-10 *ex annotatione marginali ad §14* pertinente irrepressisse uidit Madvig: 1873: 594 rum] et P 11 castitate] caritate R: caritate R adeundum PR²Ds: ad eundum V: adeundem R²C: adeunda rec.: adeuntur Madvig, sed u. Hertz: 1873: 50-1 13 ho² minus VP: omnis R² 14-15 del. Hertz quod dem] quoddam P dem (ei) coad. Ter. praeter Benhitium, Sacardos GL vi. 461. 21 nam nil C (nihil) ex Ter.: an nichil VPRDg: 16 ut un V atq] ut V 18 gratiosus addidit propter §13 19 et officiosus et: formosus C: et officiosus om. D {et speciosus} Damis² 19: 295² 20 et specie: add. Hostus 21-2 figurauit P: a(f)figurauit aRDs 23 factas suas V

minus facundiosa essent', cur, inquam, ista omnia nunquam in culpam, sed in laudem dicuntur, quamquam haec quoque incrementum sui nimum demonstrant? an propterea quia illis quidem quae supra posui adhibendus est modus quidam necessarius? 13 Nam et gratia, si nimia atque inmodica, et mores, si multi atque uarii, et uerba, si perpetua atque infinita et obtundentia, et fama, si magna et inquinata et inuidiosast, neque laudabilia neque utilia sunt; 14 ingenium autem et officium et forma et disciplina et consilium et uictoria et facundia, sicut ipsae uirtutum amplitudines, nullis finibus cohibentur, sed quanto maiora auctioraque sunt, multo etiam tanto laudatiora sunt.

⊙ Quid significet proprie *religiosus*; et in quae de uerticula significatio istius uocabuli flexa sit; et uerba Nigidii Figuli ex commentariis eius super ea resumpta.

I

1 Ante legem quae nunc de senatu habendo obseruatur, ordo rogandi sententias uariis fuit. 2 Alias primus rogabatur qui princeps a censoribus in senatum lectus fuerat, alias qui designati consules erant; 3 quidam e consulibus, studio aut necessitudine aliqua adducti, quem is uisum erat honoris gratia extra ordinem sententiam primum rogabant. 4 Obseruatum tamen est, cum extra ordinem fieret, nequis quemquam ex alio quam ex consulari loco sententiam primum rogaret. 5 C. Caesar in consulatu quem cum M. Bibulo gessit quattuor solos extra

2 haec quoque D, de Buxis: haec (h haec R) cum aPRs: haec item Hostius; aecum Hertz: haud minus Damis²: affi alla 4 posui D: posuit aPRs 5 gradias i. VR 7 inquinata Wdt: 1994: 279-80: inquieta E² inuidiosast Madvig 1871: 68: inuidiosa sit E 9 sicut l.g. cum sint, oia dñj 11 multo w. Gronovius 1687: 95: multo V: m ito R: iuto P²: inito C: merito (mico) D: om. s 18 quidam el uidame VR 19 quem de Buxis: quam E is uisum erat C, (is) de Buxis: uisum erat D: ut sumerat V: sin sumerat R 20 sententiam-21 ordinem om. C

plerique, quae delicta reprehenderit, maliuolentia et inuidia dicta putant. Vbi de magna uirtute atque gloria bonorum memores, quae sibi quisque facilia factu putat, aequo animo accipit; supra ea ueluti ficta, pro falsis ducit.

3 'Proposuit' inquitur 'dicturum causas, quamobrem uideatur esse arduum res gestas scribere; atque ibi cum primam causam) (****) sed querelas dicit. 4 Non enim causa uideri debet cur historiae opus arduum sit, quod hi legunt aut inique interpretantur, quae scripta sunt, aut uera esse non credunt.' 5 Obnoxiam quippe et obiectam falsis existimationibus eam rem dicendam aiunt quam arduam, quia quod est arduum sui operis difficultate est arduum, non opinionis alienae erroribus'. 6 Haec illi maliuoli reprehensores dicunt. Sed arduum Sallustius non pro difficulti tantum, sed pro eo quoque ponit quod Graeci χαλεπὸν appellat, quod est cum difficile, tum molestum quoque et incommodum et intractabile. Quorum uerborum significatio a sententia Sallustii supra scripta non abhorret.

IE Defensa a culpa sententia ex historia Sallustii quam iniqui eius cum insectatione maligna reprehenderant.

16

IF

1 M. Varronem et P. Nigidium, uiros Romani generis doctissimos, comperimus non aliter elocutos esse et scripsisse quam *senatus*

IF §1 Varro fr. 18 G.-S. = 17 Kent

Nigid. fr. 63 Sw.

1 reprehenderit (de- VPR, reccl.) -dens C : -dētis V : -distis R
VPR² : putant R² ea D, Greg. Tur. 7. 1 (p. 326. 12). Sall., Hertz : om. E 5 inquit V² :
Inquiunt R 7-8 (uideri debet cur historiae) R² : (soluit) e 9 Obnoxiam] Obnoxiam autem P 11 (magis aiunt de Buxis, sed cf. 2. 7. 13 12 Haec] Nec R :
Ne C 13 maliuolij mali maliuoli P : mali R 14 difficulti tantum] difficulte
autem R : difficultatium C : difficultate tantum D 17 aboret V : aboret
PR 20 M. om. aR, spai. P 21 elocutos V²PR : locutos V²CP²D²

220

et *domus* et *fluctus*, qui est patrius casus ab eo quod est *senatus*, *domus*, *fluctus*; *huic senatus*, (*domus*), *fluctui* ceteraque is consimilia praeiter dixisse. 2 Terentii quoque comici uersus in libris ueteribus itidem scriptus est:

eius anuis opinor causa quae est emortua.

3 Hanc eorum auctoritatem quidam e ueteribus grammaticis ratione etiam firmare uoluerunt, quod omnis datiuus singularis I littera finitus, si non similis est genetiui singularis, S littera addita genetiuum singulare facit, ut *patri patris*, *duci ducis*, *caedi caedis*. 4 'Cum igitur' inquitur 'in casu dandi *huic senatus* dicamus, genetiuis ex eo singularis *senatus* est, non *senatus*'.

5 Set non omnes concedunt in casu datiuo *senatus* magis dicendum quam *senatu*. 6 Sicuti Lucilius in eodem casu *uictu* et *antu* dicit, non *uictui* nec *antu*, in hisce uersibus:

quod sumptum atque epulas uictu praeponeis honesto

et alio in loco 'anu noceo' inquit.

7 Vergilius quoque in casu dandi *aspectu* dicit, non *aspectui* :

teque aspectu ne subtrahe nostro

et in Georgicis

quod nec concubitu indulgent.

§2 HT 287 §6 u. 1288 u. 280 §7 Aen. 6. 465 Georg. 4. 198

§6 Non. 805 (501. 25)

1 patritius R : patruus D 2 (et) domus R fluctus D, de Buxis : om.
aPR² : senatus] senatu V²PR domui rec. : om. E 5 opinor causam] causa
opinion Hertz 1853 e Terentii, fort recte est (eius V) emortua f : est mortua s : erat
mortua Terentius* 7 rationem aR 8 I R : om. aPD² : si non—singularis]
uētat 'huius Sophocli', 'huius Euripidi' 13 Set (Sed) de Buxis : Et E
16 sumptum de Buxis, Non. : sumptu E praeponeis] propotus C 18 casu
causa VPR

221

8 C. etiam Caesar, grauis auctor linguae Latinae, in Anticatonone 'unius' inquit 'arrogantiae, superbiae dominatuque'. Item in Dolabellam actionis I lib. I: 'Isti, quorum in aedibus fanisque posita et honori erant et ornatu.' 9 In libris quoque analogicis omnia istiusmodi sine I littera dicenda censet.

IF De uocabulis quibusdam a Varrone et Nigidio contra cotidiani sermonis consuetudinem declinatis; atque inibi id genus quaedam cum exemplis ueterum relata.

17

1 Lucilii ex XI uersus sunt:

Scipiadae magno improbus obiciebat Asellus
lustrum illo censore malum infelixque fuisse.

395

Obiciebat O littera producta multos legere audio, idque eo facere dicunt, ut ratio numeri salua sit. 2 Idem infra:

conicere in uersus dictum praeconis uolebam
Grani.

411

In hac quoque primi uerbi praepositione (O) ob eandem causam produciunt. 3 Item XV,

subicit huic humilem et suffercihus posteriorem.

§8 fr. 23 Malc. fr. 11 Tschiedel §9 fr. 24 Carcea = 26 Fun. 12 §1
uu. 394-5 §2 uu. 411-12 §3 u. 509

2 dominatuque R_s; dominatuque (dominatu) a (superbia edominatuque), P;
(dominatu) D 3 Dolabellam Carrio: dolabella E I lib. I. Hertz 1853 isti
Carrio: in libusti E 4 analogicis s: analogicis aPR: analogicis D 5 I s: om. E
censet rec.: censet E 16 add. Mommsen: (O litteram) expectes 18 huic
VPRD: hinc C_s suffert citus D, Lion: sed in re incertissima nihil mutare audeo

222

subicit V littera longa legunt, quia primam syllabam breuem esse in uersu heroico non conuenit. 4 Item apud Plautum in Epidico con syllabam productam pronuntiant:

age nunciam orna te, Epidice, et palliolum in collum conice.

5 Apud Vergilium quoque subicit uerbum produci a plerisque audio:

etiam Parnasia laurus 18
parua sub ingenti matris se subicit umbra.

6 Sed neque ob neque sub praepositio producendi habet naturam, neque item con, nisi cum eae litterae secuntur, quae in uerbis constituit et conficit secundum eam primae sunt, uel cum eliditur ex ea N littera, sicut Sallustius: 'faenoribus' inquit 'copertus'. 7 In his autem, quae supra posui, et metrum esse integrum potest et praepositiones istae possunt non barbare protendi; secunda enim littera in his uerbis per duo I, non per unum scribenda est. 8 Nam uerbum ipsum cui supradictae paritulae praepositae sunt non est icio, sed iacio, et praeteritum non icit facit, sed icit. Id ubi compositum est, A littera in I mutatur, sicuti fit in uerbis insilio et incipio, atque ita uim consonantis capit, et idcirco ea syllaba productius latiusque paulo pronuntiatu priorum breuem esse non patitur, sed reddit eam pro situ longam, proptereaque et numerus in uersu et ratio in pronuntiatu manet.

§4 Epid. 194 §5 Georg. 2. 18-19 §6 Hist. 4 fr. 52 Maur.

1 primam] prima in V 2 heroico] herico V: homerico C 4 age] ge
VPR palliolum Hertz 1853 ex Plauto: pallium E 8 se om. RD 9 sub
praepositio] supra positio VPR 10 con D, de Buxis: om. aPRs eae Marshall:
eam E 11 conficit] cum fecit P eam] meam R: (de) eam C 12 ex de
Buxis: in D: om. aPRs N D, de Buxis: non aPRs 13 cooperatus w. cf. 2. 17. 7:
cooperatus de Buxis: cooperatus PC 15 protendi D_s: praetendi aPR 15:
om. aPRD 17 praepositae PD_s: propositae aR 18 (ex) A E, corr. Lion
22 pro situ] positu rec. in 5: et E

223

'cum ingenium bene faciendi habeas, sunt maiora melioraque quae facere necum possis', abduxitque eum statim secumque habuit et sumptum ministrauit et philosophias docuit et esse eum fecit quantus postea fuit.

7 Is tamen Protagoras insincerus quidem philosophus, sed acerrimus sophistarum fuit; pecuniam quippe ingentem cum a discipulis acciperet annuam, pollicebatur se id docere, quam uerborum industria causa infirmior fieret fortior, quam rem Graece ita dicebat, τὸν ἥττω λόγον κρείττω ποιεῖν.

Γ Quae causa quodque initium fuisse dicatur Protagorae ad philosophiae litteras adeundi.

4

Δ

1 Apud Sigillaria forte in libraria ego et Iulius Paulus poeta, uir memoria nostra doctissimus, consideramus, atque ibi expositi, erant Fabii Annales, bonae atque sinceræ uetustatis libri, quos uenditor sine mendis esse contendeat. 2 Grammaticus autem, quispiam de nobilioribus ab emptore ad spectandos libros, adhibitus repperisse (se) uno in libro mendum dicebat; sed, contra librarius in quoduis pignus uocabat, si in una uspiam, littera delictum esset. 3 Ostendebat grammaticus ita scriptum in libro quarto: 'Quápropter tum primum ex plebe alter consul,

§7 Protag. 80 A 21, B 6b DK = EGP 31 D28, R18 = Arist. Rhet. B 1402^a4-6^a de Socrate saepius dictum Δ §§1-4 Pict. FGrH 809 T5c, 10 F33 = FRHist. 17 = F31

Δ §§1-6 habet Rad. 37-8 Stubbs ex hoc capite hausit Non. 142 (100. 9-14): duo(de)uicesimo [corr. Hadrianus Iulius 7565: 128] ita ut duodecimo. Varro humanarum rerum lib. XVI 'mortuus—XXI. Cato—decessere' [decernere codd., corr. Merrens 1674: 719 ex Gell. 10. 1. 10].

1 hebeas P 10 a] ad V 13 consederamus CD 15 ramaticus V 17 add. Hertz uno Birt 1882: 31 : unum E* 18 in quoduis] inquit uis PC

232

factus est, duoicesimo anno postquam Romam Galli ceperunt.' 4 'Non' inquit 'duoicesimo, sed duoeticesimo scribi oportuit.

5 Quid enim est duoicesimo? (***) hic ita scripsit: 'Mortuus est anno duoicesimo; rex fuit annos XXI.' (Cato in IIII originum 'deinde duoicesimo post dimissum bellum, quod quattuor et uiginti annos fuit, Carthaginienses sextum de foedere decessere.')

Δ De uerbo duoicesimo, quod uolgo incognitum, set a uiris doctis multifariam in libris scriptum est.

E

5

1 In libris ueterum memoriarum scriptum est Hannibalem Carthaginiensem apud regem Antiochum facetissime cauillatum esse. 2 Ea cauillatio huiusemodi fuit. Ostendebat ei Antiochus in campo copias ingentis, quas bellum populo Romano facturis comparauerat, conuertebatque exercitum insignibus argenteis et aureis florentem; 3 inducebat etiam currus cum faucibus et elephantos cum turribus equitarumque frenis ephippiis monilibus phalenis praefulgentem. 4 Atque ibi rex contemplatione tanti ac tam ornati exercitus gloriabundus Hannibalem aspicit et 'putasne' inquit 'conferri posse ac satis esse Romanis haec omnia?' 5 Tum Poenus eludens ignauiam inbelliamque militum eius pretiose armatorum: 'Satis, plane satis esse credo Romanis haec omnia, etiamsi auarissimi sunt.' 6 Nihil prorsum neque

Δ §5 Varro Ant. rer. hum. 16 fr. 1 Mirsch Cato FRHist 5 F77 = orig. fr. 89 CSBC

E Macrob. Sat. 2. 2. 1-3

2 duoeticesimo, 2 duoeticesimo...duodeuicesimo, 2 duoeticesimo E, corr. Hertz : u. Verbrugge 2008 4 ante hic lacunam statuit Thyssius* duoicesimo Hadrianus Iulius in Nomio : duoeticesimo E 5 annos PD : anno V : orn. RC post XXI lacunam statuit Hoshus; nam etiam Catonis mentio quaeritur* 11 Carthaginiensem] tha-P : -nens-PCD 13 ingentes PD 14 conuertebat(que) l.g. cωβέρρεψε* 15 inducebatque P 16 esippus P 18 ac tam] acta. V : acta C 19 esse Macrob. §2 : esse (credo) aRD : (credam) P : (credis) S

233

20 Qualis corona murtea est. 21 Ea utebantur imperatores qui
ouantes urbem introibant; ouandi ac non triumphandi causa
est, cum aut bella non rite indicta neque cum iusto hoste gesta
sunt, aut hostium nomen humile et non idoneum est, ut seruo-
rum piratarumque, aut deditione repente facta inpulueria, ut
dici solet, in cruentaque uictoria obuenerit. 22 Cui facilitati aptam
esse Veneris frondem crediderunt, quod non Martius, sed quasi
Venerius quidam triumphus foret. 23 Hanc murteam coronam
M. Crassus, cum bello fugitiuorum confecto ouans rediret, inso-
lenter aspernatus est, senatusque consultum faciendum per-
gratiam curauit ut lauro, non murto, coronaretur.

24 Marcus Cato obicit M. Fuluium Nobiliori quod milites per
ambitum coronis de leuissimis causis donasset. 25 De qua re
uerba ipsa apposuit Catonis. 'Iam principio quis uidit corona
donari quemquam, cum oppidum captum non esset aut castra
hostium non incensa essent?' 26 Fuluius autem, in quem hoc
a Catone dictum est, coronis donauerat milites quia uallum
curauerant aut qui puteum strenue foderant.

27 Praetereundum non est quod ad ouationes attinet, super
quo dissensisse ueteres scriptores accipio. Partim enim scripse-
runt, qui ouaret introire solitum equo uehentem; set Sabinus,
Masurius pedibus ingredi ouantes dicit sequentibus eos non
militibus, sed uniuerso senatu.

F De coronis militaribus, quae sit earum triumphalis, quae obsidionalis, quae
ciuica, quae muralis, quae castrens, quae naualis, quae oualis, quae oleaginea.

§§24-6 fr. 148 Malc. = 103 CSbC

§27 fr. 26 H.-S.-K.

§21 P.F. 213. 8-10

2 ac R^s: hac aP^oDe 3 au] autem D: ad V indicta rec., cf. P.F. 213. 9: indigna E (igigna R^s) 5 inpulueria ut D, Carrio: in puluere aut aP^o, rec.: in puluere ut S 8 hanc s: ac E 10 faciendum P 11 coronantur RC 13 ambitiuum aP 14 iam P^oR: nam V^s: Nam P^o: a CD 17 quia] qui rec., Lion^o 18 qui aP^o, rec.: om. R: quia S 19 super quo l.g. res de qua 20 accipio S: scipio aP^o: conspicio D 21 uehentem D, Aldobrandus: uehentes aP^oS (uehentes V): uehente rec. set Hertz: et E

236

Z

1 Lepide mi hercules et scite Gaius Bassus, in libris quos de
origine uocabulorum composuit, unde appellata persona sit
interpretatur; a personando enim id uocabulum factum esse
coniectat. 2 Nam caput, inquit, et os coperimento personae tec-
tum undique unaque tantum uocis emittendae uia peruium,
quoniam non uagam neque diffusam set in unum tantummodo
exitum collectam coactamque uocem ciet, magis claros
canorosque sonitus facit. Quoniam igitur indumentum illud oris
clarescere et resonare uocem facit, ob eam causam persona
dicta est, O littera propter uocabuli formam productiore.

Z Personae uocabulum quam lepide interpretatus sit; quamque esse uocis eius
originem dixerit Gaius Bassus.

H

1 Ipse Quirinali lituo paruaque sedebat
subinctus trabea laeuaque ancile gerebat.

187

In his uersibus errasse Hyginus Vergilium scripsit, tamquam
non animaduertit deesse aliquid hisce uerbis ipse Quirinali
lituo: 2 'Nam si nihil' inquit 'deesse animaduertimus, uidetur ita
dictum ut fiat "lituo et trabea subinctus", quod est' inquit

Z fr. 8 Fun. H §1. Aen. 7. 187-8 Hyg. fr. 5 Fun.

H Macrob. Sat. 6. 8. 1-6

1 mi (fort. ex Plant. Asin. 750 male intellecto) me rec., cf. 5. 11. 13. Watt 1994: 280
scite P^oCD: site P^oR: si te V Bassus om. P 4 Nam] Nam V os] eos P
6 quoniam] quae uia Bernardi Perini 1978-9: 266-7 = 2001: 321 (quae iam Gronovius
1687: 108), sed uitarum non est clere non uagam et diffusam set. Mommsen: non uaga
neque diffusa est (diffusast V, difu est R) E 7 ciet PCD: ci et R: ci. et V: et S:
ciet (et) Bernardi Perini 10 ptopter formam] ita enim effertur persona ut amona
capona corona matrona 17 si nihil t.g. nisi quid animaduertimus D: -tert-
mus aP^o, quo recepto uidebitur legendum erit

237

'absurdissimum; quippe cum lituus sit uirga brevis in parte qua robustior est incurua, qua augures utuntur, quoniam modo subcinctus lituo uideri potest?'

3 Immo ipse Hyginus parum animaduertit sic hoc esse dictum ut pleraque dici per defectionem solent. 4 Veluti cum dicitur 'M. Cicero homo magna eloquentia' et 'Q. Roscius histrio summa uenustate', non plenum hoc utrumque neque perfectum est, sed enim pro pleno atque perfecto auditur. 5 Vt Vergilius alio in loco 'uictorem Buten inmani corpore', id est corpus inmane habentem, et item alibi

in medium geminos inmani pondere caestus
proiecit

ac similiter

domus sanie dapibusque cruentis,
intus opaca, ingens.

6 Sic igitur id quoque uideri dictum debet, 'Picus Quirinali lituo erat', sicuti dicimus 'statua grandi capite erat'. 7 Et est autem et erat et fuit plerumque absunt cum elegantia sine detrimento sententiae.

8 Et quoniam facta litui mentio est, non praetermittendum est quod posse quaeri animaduertimus, utrum lituus auguralis a tuba, quae lituus appellatur, an tuba a lituo augurum lituus dicta sit; 9 utrumque enim pari forma et pariter incuruum est; 10 Sed si, ut quidam putant, tuba a sonitu lituus appellata est ex illo Homero uerbo $\lambda\upsilon\gamma\zeta\epsilon\ \beta\iota\omicron\varsigma$, necesse est ita accipi ut uirga auguralis a tubae similitudine lituus uocetur. 11 Vitur autem uocabulo isto Vergilius et pro tuba:

et lituo pugnas insignis obibat et hasta.

§5 Aen. 5. 372, 401-2, 3. 618-19 §10 Δ 125 §11 Aen. 6. 167
5 defectionem s; Macroh. §2 : defensionem § 6 magna eloquentia R²CD²; Macroh. (-ae a RP²) : magneloquentia V : magne loquentie P 7 uenustate R²; Macroh. : uenustate a²PD 9 bucan P 17 statua] statua R 18 fuit] fuit V 19 praemittendum P 20 lituus (appellatur) V² 21 tuba RD²; Macroh. §5 : tubam a²P 24 linsebios R : Δ 125 e e §10 c fere a²P 27 hastam P

§1 Defensus error a Vergili uersibus quos auguerat Iulius Hyginus grammaticus; et ibidem quid sit lituus, deque S uocis eius.

©

1 Filius Croesi regis, cum iam fari per aetatem posset, infans erat, et cum iam multum adoleuisset, item nihil fari quibat. Mutus adeo et elinguis diu habitus est. 2 Cum in patrem eius bello magno uictum et urbe in qua erat capta hostis gladio educto regem esse ignorans inuaderet, diduxit adulescens os clamare nitens eoque nisu atque impetu spiritus uinculum nocturnae linguae rupit planeque et articulate elocutus est clamans in hostem, ne rex Croesus occideretur. 3 Tum et hostis gladium reduxit, et rex uita donatus est, et adulescens loqui prorsum deinceps incepit. 4 Herodotus in historis huius memoriae scriptor est, eiusque uerba sunt quae prima dixisse filium Croesi refert, ἀνθρώπων, μὴ κτείνε Κροῖτον.

5 Sed et quispiam Samius athleta—nomen illi fuit Ἐχέλουος—cum antea non loquens fuisset, ob similem dicitur causam loqui coepisse. 6 Nam cum in sacro certamine sortitio inter ipsum et aduersarios non bona fide fieret et sortem nominis falsam subici animaduertisset, repente in eum qui id faciebat uidere sese quid faceret magnum inclaimauit. Atque is oris uinculo solutus per omne inde uitae tempus non turbide neque adhaese locutus est.

θ Historia de Croesi filio sumpta ex Herodoti libris.

§§1-4 Hdt. 1. 85 §§5-6 paulo aliter Val. Max. 1. 8 ext. 4

§§1-3 K

5 in om. PCK : (de) in D 6 urbem a²R 7 educto Gronovius 1687: 102 : reducto EK : distracto Lion 8 uinculum scripti post Cornelissen 1875: 79 (uinculum, quod ab usu nostri abhorret) : uictum E 12 prorsus P incepit (huc usque) P 14 ἀνθρώπων ἀνθρώπων Herodotus 15 Ἐχέλουος scripti (Ἐχέλουος Hertz) : exaclus C : exaclus P : etiaclus V : etiaclus R : spat. D : ἐκλαοου uel ἀπ' ἄλλοι fere s : Echecles Val. Max. 1. 8 ext. 4* 16 similem] similitudinem P 17 ipsum C (aduersarios et ipsum) rec. Thyssius : ipsos VPRD² : u. Holford-Strevens 1989: 151 18 sortem] sorte P 19 quid] quod P 20 magnum in] magna ui C is] his V

per adoptiones in iura ingenuorum inuadant. 13 'Alioquin', inquit, 'si iuris ista antiquitas seruetur, etiam seruus a domino per praetorem dari in adoptionem potest.' 14 'Iaque ait ple-
rosque iuris ueteris auctores posse fieri scripsisse.

15 Animaduertimus in oratione P. Scipionis quam censor habuit ad populum de moribus, inter ea quae reprehendebat quod contra maiorum instituta fierent, id etiam eum culpauisse, quod filius adoptiuos patri adoptatori inter praemia patrum prodesset. 16 Verba ex ea oratione haec sunt: 'In alia tribu patrem, in alia filium suffragium ferre, filium adoptiuum tam procedere quam si se natum habeat; absentis censi iubere, ut ad censum nemini necessus sit uenire.'

17 Quid sit adoptatio, quid item sit adrogatio, quantumque haec inter se differant; uerbaque eius quae qualiaque sint, qui in liberis adrogandis super ea re populum rogat.

K

20

1 Soloecismus, Latino uocabulo a Sinnio Capitone eiusdemque aetatis aliis imparilitas appellatus, uetustioribus Latinis scribilo dicebatur, a uersura uidelicet et prauitate tortuosae orationis tamquam strobiligo quaedam. 2 Quod uitium Sinnius Capito in litteris quas ad Clodium Tuscum dedit hisce uerbis definit: 'Soloecismus est' inquit 'impar atque inconueniens compositura partium orationis.'

3 Cum Graecum autem uocabulum sit *soloecismus*, an Attici homines qui elegantius locuti sunt usi eo sint quaeri solet. 4 Sed nos neque *soloecismum* neque *barbarismum* apud Graecorum.

§§15-16 Scip. min. fr. 14 Malc. K §2 fr. 2 Fun.

11 se natum de Buxis; senatum E 12 necessus Hertz 1833; necessus VPR; necesse Cs; om. D 17-18 strobiligo De rec., cf. Atticor. 1. 59. 9; scri- VPRs; sed a uersura... ad ετροβιλιοσ, prauitate ad ετροβιλιοσ spectat.

256

idoneos ad huc inuenimus; 5 nam sicut *barbaron*, ita *soloecon* dixerunt. 6 Nostri quoque antiquiores *soloecum* facile, *soloecismum* haut scio an umquam dixerint. 7 Quod si ita est, neque in Graeca neque in Latina lingua *soloecismus* probe dicitur.

8 K Quod uocabulum Latino soloecismo fecerit Capito Sinnius; quid autem id ipsum appellauerint ueteres Latini; quibusque uerbis soloecismum definiert idem Capito Sinnius.

KA

21

1 *Pluria* forte quis dixit sermocinans uir adprime doctus, meus amicus, non hercle studio (sui) feruens ostentandi neque quo *plura* non dicendum putaret. 2 Est enim doctrina homo seria et ad uitae officia deuincta ac nihil de uerbis laborante. 3 Sed, opinor, assidua ueterum scriptorum tractatione inoleuerat linguae illius uox quam in libris saepe offenderat. 4 Aderat cum eademque a uolgo protrita legerat habebatque nonnullas disciplinae grammaticae inauditiunculas, partim rudes ino-
hatasque, partim non probas, easque quasi puluerem ob oculos cum adortus quemque fuerat adaspergebat. 5 Sicut tunc amico nostro 'barbare' inquit 'dixisti *pluria*; nam neque rationem uerbum hoc neque auctoritates habet.'

6 Ibi ille amicus ridens 'amabo te,' inquit, 'uir bone, quia nunc mihi a magis seriis rebus otium est, uelim doceas nos cur *pluria* siue *compluria*—nihil enim differt—non Latine sed barbaramente M. Cato, Q. Claudius, Valerius Antias, L. Aelius, P. Nigidius, M. Varro, quos subscriptiores approbatoresque huius

KA §6 Cato FRHist 5 F38c = 28 CSbC Quadri. FRHist 24 F92 Antias FRHist 25 F68 Aelius fr. 48 Fun. Nigid. fr. 64 Sw. Varro p. 340 Bip.

1 nam] aut V 2 dixerint α; dixerunt PRD 9 addidi feruens Asseniana a. 1536; ferens E; semet Gronowius 1687: 116; (se) ferens Hertz 22 a om. CD magis s; magnis § 24 Aelius Carrio: Ielius E

257

uerbi habemus praeter poetarum oratorumque ueterum multam copiam.'

7 Atque ille nimis arroganter 'tibi' inquit 'habeas auctoritates istas ex Faunorum et Aboriginum saeculo repetitas atque huic rationi respondeas. 8 Nullum enim uocabulum neutrum comparatum numero pluratio recto casu ante extremum A habet I litteram, sicuti *meliora, maiora, grauiora*. Proinde igitur *plura*, non *pluria* dici conuenit, ne contra formam perpetuam in comparatio I littera sit ante extremum A.'

9 Tum ille amicus noster, cum hominem confidentem pluribus uerbis non dignum existimaret: 'Simni' inquit 'Capitonis, doctissimi ueri, epistulae sunt uno in libro multae positae, opinor, in templo Pacis. 10 Prima epistula scripta est ad Pacuium Labeonem, cui titulus praescriptus est *Pluria*, non *plura* dici *debere*. 11 In ea epistula rationes grammaticas posuit per quas docet *pluria* Latinum esse, *plura* barbarum. 12 Ad Capitonem igitur te dimittimus. 13 Ex eo id quoque simul disces, si modo assequi poteris quod in ea epistula scriptum est, *pluria* siue *plura* absolutum esse et simplex, non ut tibi uideatur comparatum.'

14 Huius opinionis Sinnianae id quoque adiumentum est, quod *complures* cum *diximus* non comparatiue dicimus. 15 Ab eo autem quod est *compluria* aduerbium est factum *compluriens*. 16 Id quoniam minus usitatum est, uersum Plauti subscripsi ex comoedia quae Persa inscribitur:

quid metuis?—metuo hercle uero; sensi ego compluriens.

§10-13 fr. 1 Fun./Cugusi §16 Persa 534

§§16-17 Non. 124 (87-13-18)

8 ne] nec PR 10 Tum] Cum PR 13 scripta] scrip. P 14 pacubium
aR 15 In ea] Ne P 17 Capitonem R : Kapitonem P 21 Cuius PD
22 complures] cum plures V 24 Id quoniam] Ad quem P 26 ego (iam)
Plautus

17 Item M. Cato ('suasione in legem M. Popili': 'quod compluriens usu uenit, omni tempore anteauentum esse rem publicam credimus.' Idem Cato) in IIII originum eodem in loco ter hoc uerbum posuit: 'Compluriens eorum milites mercennarii inter se multi alteri alteros (in castris) occidere, compluriens multi simul ad hostis transfugere, compluriens in imperatorem impetum facere.'

KA. *Pluria* qui dicat et *compluria* et *compluriens* non barbaramente dicere, sed Latine.

§17 Cato orat. fr. 203 CSbC; FRHist F81 = 83 CSbC

1 fr. corruptissime ab Nonio traditum hic inseruit Hertz M. Popili Mommsen ap. Jordan
1860: 70 : populi codd. Non. 3 credimus H. Keil ap. Jordan : reddimus codd. Non.
4 mercennarii V 5 in castris Non. : om. Gell. occidere huiusque Non.
7 (in)impetum VP

F

1 Ex quinque his sensibus quos animantibus natura tribuit, uisu, auditu gustu tactu odoratu, quas Graeci *αἰσθητικαί* appellant, quaedam animalium alia alio carent et aut caeca natura gignuntur aut inodora inauritaue. 2 Nullum autem ullum gigni animal Aristoteles dicit quod aut gustus sensu careat aut tactus. 3 Verba ex libro eius quem *Περὶ μνήμης* composuit haec sunt: *τῶν δὲ αἰσθητικῶν γένων πάντα ἔχει, πλὴν εἰ τι τῶν ζώων ἀτρέλεκ.*

F Quid de quorundam sensuum naturali defectione Aristoteles scripserit.

Z

1 Annianus poeta praeter ingenii amoenitates litterarum quoque ueterum et rationum in litteris oppido quam peritus fuit et sermocinabatur mira quadam et scita suauitate. 2 Is *adfatim* ut *admodum* prima acuta, non media, pronuntiabat atque ita ueteres locutos censebat. 3 Itaque se audiente Probum grammaticum hos uersus in Plauti Cistellaria legisse dicit:

potine tu homo facinus facere strenuum?—aliorum adfatim est qui faciant; sane ego me nolo fortem perhiberi uirum,

4 causamque esse huic accentui dicebat, quod *adfatim* non essent duae partes orationis, sed utraque pars in unam uocem coaluisset, sicuti in eo quoque quod *exaduersum* dicimus secundam syllabam debere acui existimabat, quoniam una, non duae

F §§2-3 De somno 2. 455⁷-8 Z §§ Prob. fr. 54 Velaza Plaut. Cist. 231-2 §4 Phorm. 88-9

2 gregi V 4 inodora Ascensius 1524 : inora E (muta w) 5 aut gustus] augustus P §3 om. RC 6 πρεϋι > α. (sic) relicuo capite omisso P 7 εἰ τι τῶν ζώων ἀτρέλεξ] fere E, corr. Hertz ex Aristotele 10 rationū V 11 adfatim Longolius (15. 16 etiam v^h) : affatim E

essent partes orationis; atque ita oportere apud Terentium legi dicebat in his uersibus:

in quo haec discebat ludo, exaduersum loco
tostrina erat quaedam. 88

5 Addebat etiam quod *ad* praeuerbium tum ferme acueretur cum significaret *ἐπίστατον*, quam intentionem nos dicimus, sicut *adfabre* et *admodum* et *adprobe* dicuntur.

6 Cetera quidem satis commode Annianus. Sed si hanc particulam semper cum intentionem significaret acui putauit, non id perpetuum uidetur; 7 nam et *adpotus* cum dicimus et *adprimus* et *adprime*, intentio in his omnibus demonstratur, neque tamen *ad* particula satis commode accentu acuto pronuntiat. 8 *Adprobus* tamen, quod significat *ualde probus*, non infitias eo quin prima syllaba acui debeat. 9 Caecilius in comoedia quae inscribitur Triumphus uocabulo isto utitur:

Hierocles hospes est mi, adulescens adprobus.

10 Num igitur in istis uocibus quas non acui diximus ea causa est quod syllaba insequitur natura longior, quae non ferme patitur acui priorem in uocabulis syllabarum plurium quam duarum? 11 *Adprimum* autem longe primum L. Liuius in *Odyssia* dicit in hoc uersu:

ibidemque uir summus adprimus Patroclus.

12 Idem Liuius in *Odyssia praemodum* dicit quasi admodum: 'parentes' inquit 'praemodum', quod significat supra modum,

§9 u. 228 §11 fr. 10 PPL⁴ §12 fr. 26

1-12 oportere—accentu def. R 3 discebat P Ter. : dicebat ad loco eiloco, ilico, in loco codd. Ter. 4 tostrina VPD : tonsrina C5, codd. Ter. 5 prouerbum E, corr. Ciaccottius Carrio 10 uidetur] uideretur V^{ac} : (id) uidetur D : putauit P 12 particulam P 16 Hierocles CD : Hierocles P mi Bothe 1824: il. 148 : mihi E 17 Num] Nunc D* non Seb. Gryphitus (nos non tam de Buxis) : nos E 19 plurimum VPR 20 odissa V 23 dyssia P 24 praemodum] postmodum P quid P^{ac}

dictumque est quasi praeter modum; in quo scilicet prima syllaba acui debet.

Z. An *adfabim*, quasi *admodum*, prima acuta pronuntiantium sit; et quaedam itidem non incuriose tractata super aliarum uocum accentibus.

8

H

1 Delphinos Venerios esse et amasios non modo historiae ueteres, sed recentes quoque memoriae declarant. 2 Nam et sub †Caesaribus† in Puteolano mari, ut Apion scriptum reliquit, et aliquot saeculis ante apud Naupactum, ut Theophrastus tradidit, amores flagrantissimi delphinorum cogniti comperitque sunt. 3 Neque hi amaerunt quod sunt ipsi genus, sed pueros forma liberali in nauiculis forte aut in uadis litorum conspectos miris et humanis modis arserunt. 4 Verba subscripti *Ἀπίωνος*, eruditi uiri, ex Aegyptiacorum libro quinto, quibus delphini amantis et pueri non abhorrentis consuetudines, lusus, gestationes, aurigationes refert eaque omnia sese ipsum multosque alios uidisse dicit:

5 Ἄρθος δ' ὄν εἶδον περὶ Λικαίαρχεαν (παιδός) (Υάκινθος ἐκαλέτρο) πόθοις ἐππονημένον δελφίνα· προσκαίρει τὴν φωνὴν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν

H §§2-7 FGH 616 Trüb. P6 §2 ff. 568B Fortenbaugh et al.

6 sed s.l. V 7 Caesaribus] -ris P, unde Caesaris (Augusti imperio) Hertz coll. Phn. NH 9. 25 : Caesare (Augusto) Hostius : an Caesa(ris Augusti tempo)ribus aut (C.) Caesa(ris tempo)ribus, sc. *Calligulae*? 8 Naupactum V 9 amores Gronovius 1687: 130 : amatores E (sed -re R) 13 Ἀπίωνος] apionos R : Gō C : spat. D eruditi uiri CDz : Eruditi uiri R : eruditi P : eruditi V : eruditi rec. 15 aurigationes de Buxis : aurigationes fere E (sed arrigationes C) refert D. Jensen : refflette aPRS 17-279. 4 Graeca seruant V. rec. nonnulli, sed corruptissime : ἀτττος & tantum P 17 δ' ὄν de Buxis : δαὲ Vg : δαε (interp. o Dauē) δ' ad rec.* Λικαίαρχεαν scripti post Lion (χέσαν) : χέαν rec. : χέας E (παιδός) Scoppius : (δελφίνα ἐρώντα παιδός) de Buxis 48 πόθοις Hertz 1853 : ποττοτε V : uapē corruptum s : παίς Callistus ΠΡΟΣΚΑΙΡΕΙ ΤΗΝ ΦΩΝΗΝ ΔΥΤΤΟΙ V. corr. Hertz : πρὸς παιδικὴν φωνὴν fere s ψυχὴν] ΤΥΧΗΝ V

278

πτερόμενος ἐντός, τὰς τε ἀκάνθας ὑποτέλλων, μὴ τι τοῦ ποθομένου χρότος ἀμύξαι φειδόμενος, ἐπιπρόν περιβεβηκότα μέγχι διακασίαν ἀνήγε σταδίων. ἐξεχέτρο δ' ἡ Πρώμη καὶ πᾶσα Ἰταλία, τῆς Ἀφροδίτης ξυνορώντες ἠνιοχοῦμενον ἰχθύον.

6 Ad hoc adicit rem non minus mirandam. 'Postea' inquit 'idem ille puer delphineromenus morbo adfectus obiit suum diem. 7 At ille amans, ubi saepe ad litus solitum adnauit et puer, qui in primo uado aduentum eius opperiri consueuerat, nusquam fuit, desiderio tabuit exanimatusque est, et in litore iacens inuentus ab his qui rem cognouerant in sui pueri sepulcro humatus est.'

H Res ultra fidem tradita super amatore delphino et puero amato.

9

1 *Poposci, momordi, puyugi, cucurri* probabiliter dici uidentur, atque ita nunc omnes ferme doctiores hisce uerbis utuntur. 2 Sed Q. Ennius in saturis *memordit* dixit per E litteram, non *momordit*: 'meum' inquit 'non est, ac si me canis memordit.'

3 Item Laberius in Gallis:

meo memordi nummum centum milia.

Θ Prob. ff. 65 Velaza §2 Sat. ff. 19 FLP/PLI' = 12 G.-M. §3 ff. 32(a) Pan.

1 τὰς τε] an τὰς δε? ἰΠΟCΠΕΡΑΛΛΩΝ ΔΕΤΙ V. corr. Hertz 1853 : περτελλων ἴνα μὴ s ποττοτεμενογ V 2 ἀμύξαι scripsi : ἀμύξη E 3 δ' om. V. rec. aliquot καὶ πᾶσα] ΚΑΥΤΤΑΔC V 3-4 τῆς-ἰχθύον Iq. Veneris piscem sessorem patientem* 5 adicit] dicit Vae non Cs : om. VPRD 6 delphineromenus] delphino ameniūs C : delphino amoenus fere s obiit Cs 8 opperiri V 13 cucurri om. RD probabiter P uidentur C, Carrio 14 hisce rec. : huiusce aPRS 15 Q] que P : quasi C 15-16 dixit- memordit om. C : dixit om. R 16 momordit P causus V 19 centum milia nummum memordi E, corr. Bothe 1824: 211

279

4 Item idem Laberius in Coloratore:

itaque leni (***)
 pruna percoctus simul sub dentes mulieris
 ueni, bis, ter memordit.

5 Item P. Nigidius de animalibus libro II: 'Vt serpens si memordit, gallina diligitur et opponitur.' 6 Item Plautus in Aulularia: 'ut admemordit hominem'; 7 sed idem Plautus in Trigeminis neque *praememordisse* (neque *praemomordisse*) dicit, sed *praemorsisse*:

nisi fugissem (inquit) (in) medium, credo,
 praemorsisset — U —.

8 Item Atta in Conciliatrice: 'ursum se memordisse autumat'.

9 *Peponci* quoque, non *peposci*, Valerius Antias libro annalium XLV scriptum reliquit: 'Denique Licinius tribunus plebi perduellionis ei diem dixit et comitiis diem a M. Marcio praetore *peposcit*.' 10 *Peputigero* aequae Atta in Aedilicia dicit: 'sed si *peputigero*, metuet'. 11 Aelium quoque Tuberonem libro ad C. Oppium scripto *occurrerit* dixisse Probus adnotauit et haec eius uerba apposuit: 'Si generalis species *occurrerit*.' 12 Idem Probus Valerium Antiatem libro historiarum XXII *speponderant* scripsisse annotauit, uerbaque eius haec posuit: 'Tiberius Gracchus, qui quaestor C. Mancino in Hispania fuerat, et ceteri, qui pacem *speponderant*'.

§4 fr. 18 §5 fr. 112 Sw. §6 Aul. fr. 2 Morda §7 fr. u. 119
 §8 u. 6 R = 7 Daviault §9 FRHist. 25 F45 §10 u. 2 R/Daviault §11 fr.
 2 H.-S.-K. §12 FRHist. 25 F43

2 *iacuniam statuit* 3 (per)coctus Ribbeck* 5 ut s.l. V 6 diligitur V:
 de-PRCDs: u. *Impanarato* 4970b 7 admemordit R: ad momordit C: admemor-
 dent D 8 add. hic Pr. Skutsch, ante neque H. J. Müller 1887: 234 10 Nisi aP:
 Ni RDs add. Pr. Skutsch: in(quit) (Winter 1885: 3, 48) 12 consiliatrice CD
 14 plebi om. V 14-15 perduellionis Carrio: per auellionem E 15-16 peponci
 Ds: poposcit C: poscit VP: (praetor) eposcicit R 17 tuberomnem VP
 19 occurrerit D: occurrerit aPRs (occurrerit V, ecce currit F) 20 occur-
 rerit CD: occurrerit s: occurrit V: occurrit PR probum aPR 23 mancino
 (et) C: mancina P

13 Ratio autem istarum dictionum haec esse uideri potest: quoniam Graeci in quadam specie praeteriti, quam *παρακείμενον* appellant, secundam uerbi litteram in E plerumque uertunt, ut *γράφω γέγραφα*, *ποιῶ ποιήκα*, *λαλῶ λέλάθηκα*, *κρατῶ κεκράτηκα*, *λοῦω λέλουκα*, 14 sic igitur *mordeo memordi*, *posco peposci*, *tendo tetendi*, *tango tetigi*, *pingo pepugi*, *curro cecurri*, *tollo tetuli*, *spondeo spondei* facit. 15 Sic M. Tullius et C. Caesar *mordeo memordi*, *pingo pepugi*, *spondeo spondei* dixerunt.

Praeterea inueni a uerbo *scindo* simili ratione non *sciderat*, sed *sciderat* dictum esse. 16 L. Accius in Sotadicorum libro I *sciderat* dicit. Verba haec sunt:

non ergo aquila ita, uti praedicant, sciderat pectus?

17 Ennius quoque (in Melanippa: 'cum saxum sciderit' ***) Valerius Antias in libro historiarum LXXV uerba haec scripsit: 'Deinde funere locato ad forum descendidit.' 18 Laberius quoque in Catulario ita scripsit:

ergo mirabar, quomodo mammae mihi
 (descendidissent).

§15 Cic. ex inc. fr. 18 Garbarino Caes. De analog. fr. 30 Garcea/Funaioli
 §16 fr. 8 FLP, 19 FF1 = Sorad. I Dangel §17 Enn. trag. u. 251 Jocelyn = F10z G.-M.
 Antias FRHist. 25 F75 §18 Laber. fr. 14

2 quam scripsi: quod E* 3 uertunt] uertu[s] P 3-4 ut γράφω]
 γ-τ-τ-ε-φ-α-φ P ut om. RCs 5 posco—tendo] poto pepoci tendeo R
 6 tetendi] tendudi P tollo] ollo VP tetulli VR: ceculli P 7-8 facti—
 spondei om. V^{ac}RD 12 Non] Num P uti Carrio: ut hi E: ut codd. Prisc.
 Inst. 10. 24 (GL II. 517. 6) pectus] spectus R: om. C §§17-18 om. R
 13 in—sciderat] ex Prisc. Inst. 10. 24 (GL II. 517. 14) reuocauit Jac. Gronovius, plura in-
 terdisse intellexit Hertz 15 descendit P Laberius de Buxis: Valerius
 aPDs 17 ergo Botho 1824: 209, item Palmer 1890: 62 cl. Plaut. Astn. 315: ego
 E quomodo] quoniam V, cf. Lindsay 1915: 260-1, 262, 264-5 mammae mihi]
 a me P: mea me as mihi ante me V^{ac} 18 add. D, Pan., ego lampidem in ex-
 emplari meo: (descendiderant] de Buxis in fine cap. (ualerius antia—descendit:
 Nauerius quoque—Ego mirabar quoniam mammae mihi) V: (ualerius antia—de-
 scendit. auerius quoque—Ego mirabar quomodo mea me michi) P

⊙ *Peponis* et *memordi*, *pepugi* et *spepondi* et *cecurri* plerosque ueterum dixisse, non uti postea receptum est dicere per O aut per V litteram in prima syllaba positam, atque id eos Graecae (o)rationis exemplo dixisse; praeterea notatum, quod uiri non indocti neque ignobiles a uerbo *descendo* non *descendi*, sed *descendidi* dixerunt.

10

I

1 Vt *haec ususcipio* dicitur copulato uocabulo A littera in eorum tractum pronuntiata, ita *pignoris capio* iuncte (sunt) et producte dicebatur. 2 Verba Varronis sunt ex primo epistolicarum quaestionum: '*Pignoris capio* ob aes militare, quod aes a tribuno aetario miles accipere debebat, uocabulum seorsum fit.' 3 Per quod satis dilucet *hanc captionem* posse dici quasi hanc captionem et in usu et in pignore.

1 (Vt) *ususcipio* copulate recto uocabuli casu dicitur, ita *pignoris capio* coniuncte eadem uocabuli forma dictum esse

11

IA

1 Leuitatem plerumque nunc pro inconstantia et mutabilitate dici audio et nequitiam pro sollertia astutiaque. 2 Sed ueterum hominum qui propriae atque integre locuti sunt leues dixerunt quos uolgo nunc uiles et nullo honore dignos dicimus, et leuitatem appellauerunt proinde quasi uilitatem, et nequam (***) hominem nihili (neque) rei neque frugis bonae, quod genus Graeci fere *ἀκωρον* uel *ἀκόλακρον* dicunt.

1 §2 Varro fr. 224 Fun.

6 Vt CR: Et VPD ususcipio P 7-9 iuncte—pignoris capio om. V^o del. Hertz 1853 8 Varronis Lipsius 1569: 181: catonis E^o 9 militare P^o P^o D^o: militares aPR 10 fit C^o: sit VPR: sibi D 15 immutabilitate V^o P^o P^o 18 dicitur C^o: dicitur VPD: def. R leuitatem aP^o: deest R 19 uilitatem D, Buchl., Ranichius 1. 5 (1597: 15-16): post nequam nonnulla excidisse indicant VP 20 nihil] nihil s: nulli Carrio: nihili (nulli) Vahnen 1903: 201 add. de Buxis frugis] expectes quidem frugi, sed u. 1. 26. 6 21 gregi V a. uel a. om. CD

282

3 Qui exempla horum uerborum requirit, ne in libris nimium remotis quaerat, inueniet ea in M. Tullii secunda Antonianarum. 4 Nam cum genus quoddam sordidissimum uitae atque uictus M. Antoni demonstratus esset, quod in caupona delitesceret, quod ad uesperum perpotaret, quod ore inuoluto iter faceret ne cognosceretur, haec aliaque eiusdem modi cum in eum dicturus esset, 'uidete' inquit 'hominis leuitatem', tamquam prorsus ista dedecora hoc conuicio in homine notarentur. 5 Ac postea, cum in eundem Antonium probra quaedam alia ludibriosa et turpia ingressisset, ad extremum hoc addidit: 'O hominem nequam! nihil enim magis proprie possum dicere.'

6 Sed ex eo loco M. Tullii uerba compluscula libuit ponere:

At uidete leuitatem hominis! Cum hora diei decima fere ad Saxa Rubra uenisset, deliuit in quadam cauponula atque ibi se occultans perpotauit ad uesperum; inde cisio celeriter ad urbem aduectus domum uenit ore inuoluto. Ianitor rogat: 'Quis tu?' 'A Marco tabellarius.' Confestim ad eam cuius causa uenerat deducitur eique epistulam tradit. Quam illa cum legeret flens—erat enim scripta amatorie, caput autem litterarum hoc erat: sibi cum illa mima posthac nihil futurum, omnem se amorem

§§3-6 Phil. 2. 77

2 inueniet ea in] inueni et eam V 3 antonianarum P: antonianarum C: antonianarum D^o 4 Antoni demonstratus PD: antonidem monstratus VR: antonii idem monstratus C^o 5 delitesceret VPR^o perpotaret RD 6 inuolupto P aliaque Hertz: et aliaque VPR: et alia quae D: et alia C^o 8 conuicio Gronovius 1687: 132: uibio E^o 9 hominem P 14 aq] ac V(acui de-), PC hominis] om. codid. C^o praeter Tab. Capit. D. Petri H. 25 = C^o V 15 occultans C: C^o: occultans VPR: occultans D: occultans s 16 uesperam C^o: cf. In Cat. 2. 6 17 ore] capite C^o. inuoluto] obuoluto C^o V rogat abest C^o. tu a s. C^o: tua VP: tuo R: tu an CD 18 causam VPRD deducitur om. C^o: post eam C^o: tradidit C^o. 18-19 cum illa C^o 19 legeret D^o: C^o: legere VPR: legent (post flens) C erat s. C^o: erant aPD: (non) erat R amatorie scripta C^o. praeter C^o: hoc erat abest C^o.

283

1 Percontabar Romae quempiam grammaticum primae in docendo celebratis, non hercle experitundi uel temptandi gratia, sed discendi magis studio et cupidine, quid significaret *obnoxius* quaeque eius uocabuli origo ac ratio esset. 2 Atque ille aspexit me (et) inludens leuitatem quaestionis paruitatemque indagandam. 3 Quis adeo tam linguae Latinae ignarus est quin indagamam. 4 Tum uero ego permotus agendum iam oblique ut cum homine stulto existimaui et 'cetera,' inquam, 'uir doctissime, remota grauioraque si discere et scire debuero, quando mihi usus uenerit, tum quaeram ex te atque discam; sed enim quia dixi saepe *obnoxius* et quid dicerem nesciui, didici ex te et scire nunc coepi quod non ego omnium solus, ut tibi sum uisus, ignorauit, sed, ut res est, Plautus quoque, homo linguae atque elegantiae in uerbis Latinae princeps, quid esset *obnoxius* nesciuit; uersus enim est in Stichus illius ita scriptus:

nunc ego hercle perii plane, non obnoxie,

quod minime congruit cum ista quam me docuisti significatione; composuit enim Plautus tamquam duo inter se contraria *plane* et *obnoxie*, quod a tua significatione longe abest.

§4 Stich. 497

4 ac] et P 5 *add.* Tränkle 1983: 107-8 prauitatem s: prauitatem VPRD, cf. 1. 3. 28 8 ab eo] habeo V 9 ut Hostius: ei. E: et (qui habet) Accidialis 1607: 480* 13 cetera PPRD: quae terra V, (tera) R* 21 nunc-perii] perii hercle uero plane Plautus perii s: perii VPRD, et ita *codd.* Plaut. non] nihil Plautus

5 Atque ille grammaticus satis ridicule, quasi *obnoxius* et *obnoxie* non declinatione sola, sed re atque sententia differrent, 'ego' inquit 'dixi quid esset *obnoxius*; non quid *obnoxie*.' 6 Ac tunc ego admirans insolentis hominis inscitiam 'mittamus,' inquam, 'sicuti uis, quod Plautus *obnoxie* dixit, 7 si id nimis esse remotum putas, atque illud quoque praetermittamus, quod Sallustius in Catilina scribit "minari etiam ferro, ni sibi *obnoxia* foret", 8 et quod uidetur nobilium peruulgatiusque esse, id me doce. Versus enim Vergilii sunt notissimi:

nam neque tunc astris acies obtunsa uideri
nec fratris radiis *obnoxia* surgere luna,

(***) quod tu ais culpae suae conscium. 9 Alio quoque loco Vergilius uerbo isto utitur a tua sententia diuerse in his uersibus:

iuuat arua uidere
non rastris, hominum non ulli *obnoxia* curae;

cura enim prodesse aruis solet, non nocere, quod tu de *obnoxio* dixisti. 10 Iam uero illud etiam Q. Enni quo pacto congruere tecum potest, quod scribit in Phoenice in hisce uersibus?

sed uirum uera uirtute uiuere animatum addeceat
fortiterque innoxium stare aduersum aduersarios. 255
ea libertas est, qui pectus purum et firmum gestitat,
aliae res *obnoxiosae* nocte in obscura latent.'

§7 Cat. 23. 3 §8 Georg. 1. 395-6 §9 *ibid.* 2. 438-9 §10 trag. uul. 254-7 Jocelyn = Prolog G.-M.

2 differrent P 3 *obnoxius*...*obnoxie* Ds: *obnoxie*...*obnoxius* VPR 7 scripsit V* minari] in mari P etiam] interdum Sallustius 8 nobilium Mommsen: nobis E: notius Lambectius 1647: 104; uide Bernardi Perini 1978-9: 267 = 2001: 322 10 tunc] item Seru. A. 3. 517: tum Vergilius astris] castris VPR: stelis Vergilius uideri] uidetur Vergilius 12 *lacrimam statim* 13 a] ac V: at P 15 curae] cura VP 16 prodesse enim cura R 17-18 congruere tecum Ds: congrueret equum V: congrueret cum P, (†) R 18 phoenice (†) VPRD hisce V 19 addeceat Carrio: adiecit E 20 stare Benitellus: uocare E: astare Müller 1884b: 127

11 At ille oscitans et alucinanti similis 'nunc' inquit 'mihi operae non est. Cum otium erit, reuses ad me atque disces, quid in verbo isto et Vergilius et Sallustius et Plautus et Ennius senserint.'

12 Et nebulo quidem ille, ubi hoc dixit, digressus est; si quis autem uolet non originem solam uerbi istius, sed significationem quoque eius uarietatemque recensere, ut hoc etiam Plautinum spectet, adscripsi uersus ex Asinaria:

maximas opimitates gaudio effertissimas
suis eris ille una mecum pariet, gnatoque et patri,
adeo ut aetatem ambo ambobus nobis sint obnoxii,
nostro deuincti beneficio. 285

13 Qua uero ille grammaticus finitione usus est, ea uidetur in uerbo tam multiplici unam tantummodo usurpationem eius notasse, quae quidem congruit cum significatu quo Caecilius usus est in Chrysis in his uersibus:

quamquam ego mercede huc conductus tua 22
aduenio, ne tibi me esse ob eam rem obnoxium
reare; audibis male, si maledicis mihi.

14 Sermo habitus cum grammatico insolentiarum et imperitiarum pleno de significatione uocabuli quod est *obnoxius*; deque eius uocis origine.

18

IH

1 Ius iurandum apud Romanos inuiolate sancteque habitum seruatumque est. Id et moribus legibusque multis ostenditur, et hoc quod dicemus ei rei non tenue argumentum esse potest.

§12 Asin. 282-5 §13 un. 22-4 R.

4 et D₅ : at PR e §11 : om. V nebulonem V^u 6 ueritatemque RD, fort. recte*
7 spectet D : spectat VPR₅ 9 una mecum rec. ex Plauto : nancum VPRD (maeci R, namequum D), et hoc uel petora 5 9-10 patri—acritatem rec. ex Plauto : patria deuota etate E 13 tam D : iam VPR₅ 18 male dixit Carrio 23 potest post D, Lambecius 1647: 58 (est. Post), Hertz 1853 : om. VPR₅

292

2 Post proelium Cannense Hannibal, Carthaginiensium imperator, ex captiuis nostris electos decem Roman misit, mandauitque eis pactusque est ut, si populo Romano uideretur, permutatio fieret captiuorum, et pro his quos alteri plures acciperent darent argenti pondo libram et selibram. 3 Hoc, priusquam profisciscerentur, ius iurandum eos adegit, redituros esse in castra Poenica, si Romani captiuos non permutarent. 4 Veniunt Romam decem captiui. 5 Mandatum Poeni imperatoris in senatu exponunt. 6 Permutatio senatui non placita. 7 Parentes cognati adfinesque captiuorum amplexi eos postliminio in patriam redisse dicebant statumque eorum integrum inolumemque esse, ac ne ad hostes redire uellent orabant. 8 Tum octo ex his postliminium iustum non esse sibi responderunt, quoniam delirio uincti forent, statimque uti iurati erant ad Hannibalem profecti sunt. 9 Duo reliqui Romae manserunt, solutosque esse se ac liberatos religione dicebant, quoniam, cum egressi castra hostium fuissent, commenticio consilio regressi eodem tamquam si ob aliquam fortuitam causam isissent, atque ita iure iurando satisfacto rursus iniurati abissent. 10 Haec eorum fraudulenta calliditas tam esse turpis existimata est, ut contempti uulgo dispretique sint, censoresque eos postea omnium notarum et damnis et ignominii adfecerint, quoniam quod facturos deierauerant non fecissent.

11 Cornelius autem Nepos in libro exemplorum quinto id quoque litteris mandauit, multis in senatu placuisse ut hi qui redire nolent datis custodibus ad Hannibalem deducerentur, sed eam sententiam numero plurimum quibus id non uideretur

§11 fr. 12 Marshall

1 -ta- VR : -tha- PD -nien- VRD : -nen P 6 reddituros V 8-9 senatum V-D 18 aliquam] allam V 19 iure datus : an iurei? 21 ut contemp] uti contenti V dispretique Lipsius 1580: 54, Stephanus 1585: 105-8, 131 : discriptique fere E (discriptique R) : despectique Thyssius* 23 (se) facturos de Buis (facturos (se) malebat Hertz) : (sese) facturos Heraeus degera- P

293

8 Verbum quoque ipsum *puto*, quod declarandae sententiae nostrae causa dicimus, non significat profecto aliud quam id agere nos in re dubia obscuraque, ut decisus amputatisque falsis opinionibus quod videatur esse verum et integrum et incorruptum retineamus. 9 Argentum ergo in Cartaginiensi foedere putum dictum est quasi exputatum excoctumque omnique aliena materia carens omnibusque ex eo vitis detractis emaculatum et candefactum. 10 Scriptum est autem *putum putum* non in Cartaginiensi solum foedere, sed cum in multis aliis veterum libris, tum in Q. quoque Ennii tragoedia quae inscribitur Alexander, et in satira M. Varronis quae inscripta est *Διὸς παῖδες οἱ γέροντες*.

E Quod Alfenuis iureconsultus in verbis veteribus interpretandis erravit.

6

F

1 Daedalus, ut fama est, fugiens Minoia regna praepetibus pennis ausus se credere caelo.

15

2 In his Vergilii versibus reprehendit Iulius Hyginus pennis praepetibus quasi inproprie et inscite dictum. 3 'Nam praepetes' inquit 'aves ab auguribus appellantur quae aut opportune praevolant aut idoneas sedes capiunt'. 4 Non apte igitur usum verbo augurali existimavit in Daedali uolatu nihil ad augurum disciplinam pertinente.

5 Sed Hyginus nimis hercle ineptus fuit, cum quid praepetes essent se scire ratus est, Vergilium autem et Cn. Matium, doctum

§10 Enn. trag. u. 65 Jocelyn = Fr7 G.-M. Varro Men. fr. 91 Astbury/Cèbe F §1 Aen. 6. 14-15 §§2-5 fr. 6 Fun. §5 fr. 3 FL/PP1

3 nos rec. : non aDs 4 incorruptum V 5 kar-C -tha-D -nien-VD : -nen-C 8 et q V 9 kar-C -tha-D -nien-V : -nen-CD cum VD, cf. Wässe 1732: 404 = 1734: 436 : tum C 15 pennis E, item 'Prob.' ad Buc. 6. 31 : pinis codd. Verg. postores : u. in Celliatis ad 9. 1. 1 21 pertinentes V 23 Cn. Matium Clacornius, Scaliger 4565: 185 : Trimatium CD : Trinatium V5

306

uirum, ignorasse, qui in septimo Iliadis Victoriā uolucrum praepetem appellauit in hoc uersu:

dum dat uincendi praepes Victoria palmam.

6 Cur autem non Q. quoque Ennium reprehendit, qui in annalibus non pennas Daedali, sed longe diuersius

Brundisium ((in)quit) pulcro praecinctum praepete portu?

7 Set si uim potius naturamque uerbi considerasset neque id solum quod augures dicerent inspexisset, ueniam prorsus poetis daret similitudine ac translatione uerborum, non significatione propria uerentibus. 8 Nam quoniam non ipsae tantum aues quae prosperius praevolant, sed etiam loci quos capiunt, quod idonei felicesque sunt, praepetes appellantur, idcirco Daedali pennas praepetes dixit, quoniam ex locis in quibus periculum metuebat in loca tutiora peruenerat. 9 Locos porro praepetes et augures appellant, et Ennius in annalium primo dixit:

praepetibus sese pulcrisque locis dant.

10 Auius autem praepetibus contrarias aues inferas appellari Nigidius Figulus in libro primo augurii priuati ita dicit: 'Discrepat dextra sinistrae, praepes inferae.' 11 Ex quo est coniectare praepetes appellatas, quae altius sublimiusque uolent, cum differre a praepetibus Nigidius inferas dixerit.

12 Adulescens ego Romae, cum etiamtum ad grammaticos itarem, audiui Apollinarem Sulpicium, quem imprimis sectabar, cum de iure augurio quaereretur et mentio praepetum auium

§6 Ann. 457 §9 u. 89 §10 fr. 80 Sw. §12 M 237-8

1 septimo Clacornius, Carro : secundo E 3 datj data D : datu (incendi) V : det Clacornius, Carro, sed uide ThLL v/1. 2216. 81-2217. 71 6 Brundisium inquit Valien 182 : 17 : Brundisium (Brundisium V²⁰) quid a : quidem Brundisium D : quid Brundisium s 6-7 portu set 'v.c.' Vrsini (Sed) = portus et ab, rec. : portu et s 16 pulchrisque D, de Buxis, et ita Clc. diu. 1. 108 : pulc(h)ris a 17 contrarias (autem) V²⁰ 19 praepes D, Egnatius : praepetes a

307

facta esset, Erucio Claro praefecto urbi dicere praepetes sibi uideri esse alites quas Homerus *ταυπητέργα* appellauerit, quoniam istas potissimum augures spectarent quae ingentibus alis patulae atque porrectae praeuolarent. Atque ibi hos Homeri uersus dixit:

τύνη δ' οἰωνοῖσι ταυπητέργεσσι κελεύεις
 πείθεσθαι, τῶν οὖν τι μετατρέπομι' οὐδ' ἀλεγίζω.

F Temere ineptae reprehensum esse a Julio Hygino Vergilium, quod praepetes Daedali pennas dixit; atque ibi quid sint aues praepetes et quid illae sint aues quas Nigidius inferas appellauit.

Z

1 Accae Larentiae et Gaiae Taraciae, siue illa Fufetia est, nomina in antiquis annalibus celebra sunt. Earum alterae post mortem, Taraciae autem uiuae amplissimi honores a populo Romano habiti. 2 Et Taraciam quidem uirginem Vestae fuisse lex Horatia testis est, quae super ea ad populum lata. Qua lege ei plurimi honores fiunt, inter quos ius quoque testimonii dicendi tribuitur testabilisque una omnium feminarum ut sit datur. Id uerbum est legis ipsius Horatiae; 3 contrarium est in duodecim tabulis scriptum: 'Inprobus intestabilisque esto.' 4 Praeterea si quadraginta annos nata sacerdotio abire ac nubere uoluisset, ius ei potestasque exaugurandi atque nubendi facta est munificentiae et beneficii gratia, quod campum Tiberinum siue Martium populo condonasset.

5 Sed Acca Larentia corpus in uulgus dabat pecuniamque emeruerat ex eo quaestu uberem. 6 Ea testamento, ut in Antiatias

Z §3 XII Tabb. VIII 11(b) §55-7 Antiatias FRHist 25 F3

1 factam V^{ac} Erucio Lipsius 1585a: 13 : elucio E 11 Accae Larentiae de Buxis : Accalarentie Jere aDy gaie taracie C : gaia et arracie V : taracie D Fufenia Carrio : affufecia V : suffecia C : suffesia D 13 honores] honoris e 17-18 sit datur VD : si datur C : sic dicitur s 25 ut] uti V^{ac}

historia scriptum est, Romulum regem, ut quidam autem alii tradiderunt, populum Romanum bonis suis heredem fecit. 7 Ob id meritum a flamine Quirinali sacrificium ei publice fit et dies e nomine eius in fastos additus. 8 Sed Sabinus Masurius in primo memorialium secutus quosdam historiae scriptores Accam Larentiam Romuli nutricem fuisse dicit. 'Ea' inquit 'mulier ex duodecim filiis maribus unum morte amisit. In illius locum Romulus Accae sese filium dedit, seque et ceteros eius filios Fratres Aruales appellauit. Ex eo tempore collegium mansit Fratrum Arualium numero duodecim, cuius sacerdotii insigne est spicae corona et albae infulae.'

Z De Acca Larentia et Gaia Taracia; deque origine sacerdotii Fratrum Arualium.

H

1 *Ἠπίων*, Graecus homo, qui *Ἠλεκτρονίκερος* appellatus est, facili atque alacri facundia fuit. 2 Is cum de Alexandri regis laudibus scriberet, 'Victi' inquit 'hostis uxorem, facie incluta mulierem, uetuit in conspectum suum deduci, ut eam ne oculis quidem suis contingeret.' 3 Lepida igitur quaestio agitari potest, utrum uideri continentiorum par sit Publiumne Africanum superiorem, qui Cartagine ampla ciuitate in Hispania expugnata uirginem tempestiuam forma egregia, nobilis uiri Hispani filiam, captam perductamque ad se patri inuolatam reddidit, an regem Alexandrum, qui Darii regis uxorem eandemque eisdem sororem proelio magno captam, quam esse audiebat exsuperanti forma, uidere noluit perducique ad sese prohibuit.

Z §8 Masur. fr. 14 H.-S.-K. = 2 Mazz. H §§1-2 FRHist 616 (= 1057) Tz, 14b, F22

1 autem VD : atunt w : om. C5 aliis V^{ac}C 6 Accam Larentiam w (accamla-), de Buxis : acca- as : acca- D 8 Accae sessel acca esse w : accalarenti(a)e sese s 10 cuius] inius V^{ac} 13 Apton D ΠΑΛΙΟ-ΤΟΝΕΙ-ΚΗC V 17 quaestio om. V, quapropter pro Lepida (Lepidica C) Hertz 1833 lepide scripsit 18 publicium V : publicium C 19 cartagine V^{ac} : neam V^{ac} : -tha- CD 20 tempestiuam Iq. *ἀπαίαν*, cf. Pest. 329, 11 (Hieracis) 21 reddidit V

IF Verbum *deprecor* a poeta Catullo inusitate quidem, sed apte positum et proprie; deque ratione eius uerbi exemplisque ueterum scriptorum.

17

IZ

1 Libros Athenis disciplinarum liberalium publice ad legendum praebeandos primus (pro)posuisse dicitur Pisisistratus tyrannus. Deinceps studiosius accuratiusque ipsi Athenienses (numerus) 5 auxerunt; sed omnem illam postea librorum copiam Xerxes Athenarum potitus, urbe ipsa praeter arcem incensa, abstulit asportauitque in Persas. 2 Eos porro libros uniuersos multis post tempestatibus Seleucus rex, qui Nicanor appellatus est, referendos Athenas curauit. 3 Ingens postea numerus librorum 10 in Aegypto ab Ptolemaeis regibus uel conquisitus uel confectus est ad milia ferme uoluminum septingenta; sed ea omnia bello priore Alexandrino, dum diripitur ea ciuitas, non sponte neque opera consulta, sed a militibus forte auxiliaris incensa sunt.

IZ Quis omnium primus libros publice praeberit legendos; quantusque 15 numerus fuerit Athenis ante clades Persicas librorum in bibliothecis publicorum.

3 publice] i. q. *sumptu publico*; u. *Watt* 2002: 288-9 4 *add.* *Watt* tyrannus] *an-*
nus *V^{ac}* *add.* *Watt* 7 arce *VD* 8 eos a : hos *D^s* 9 Nicanor]
Nicator *Vrsinus*, sed u. *Hofford-Streuous* 2003: 318-19 10 referendas *V* 11 ab
VD : a s : om. C Ptolemaeis *rec.* *quidam* (p^hole, -meis *alii*) : ptolemeis *V^{ac}* C :
ptolomeos *V^{ac}* : tholomeis *D^s* 12 ferre *V^{ac}* : fere [sic] *V^{ac}* uolumina
V^{ac} septingenta] *septuaginta* *Nicanor* *Edmurdopolitanus* *Philob.* 7 (*Altamura* 1954:
97-34-5), *rec.* 14 auxiliariis *V* : *rius* *CD^s*

320

AVLI GELLI COMMENTARIORVM
NOCTIVM ATTICARVM
LIBER OCTAVVS

A

1

E nostro pendet *Macrob.* *Sat.* 1. 4. 17-19.*

17 Reliqua autem uerba quae Auieno nostro noua uisa sunt ueterum nobis sunt testimoniis adserenda. Ennius enim—nisi cui uidetur inter nostrae aetatis politiores munditias respuendus—noctu concubia dixit his uersibus:

5 qua Galli furtim noctu summa arcis adorti
moenia concubia uigilesque repente cruentant. 227

18 quo in loco animaduertendum est non solum quod noctu concubia sed quod etiam qua noctu dixerit. et hoc posuit in *Annalium* septimo, in quorum tertio clarius idem dixit:

10 hac noctu filo pendebit Etruria tota.

Claudius etiam *Quadrigarius Annali* tertio: 'senatus autem de nocte conuenire, noctu multa domum dimitti.' 19 Non esse ab re puto hoc in loco id quoque admonere, quod decemuiri in duodecim tabulis inusitatissime *nox* pro noctu dixerunt. uerba haec sunt: 'si nox furtum faxsit, si im occisit, iure caesus esto.' In quibus uerbis id etiam notandum est, quod ab eo quod est is non *eum* casu accusatio sed *im* dixerunt.

Hesterna noctu recte an cum uitio dicatur; et quatenam super istis uerbis grammatica traditio sit; item quod decemuiri in XII Tabulis *nox* pro noctu dixerint.

§17 *Ann.* 227-8 §18 *ibid.* 142; *Quadr.* *FRHist* 24 F45 §19 *XII Tabb.* 1. 17 (g)

14 Faxsit *Schöll* 1866: 79, cf. *Gell.* 20. 1. 12 (faxit tacite iam *Cyriacus* 11. 27-1598: 516 coll. *D.* 9. 4. 2. 1) : factum sit *codd.* *Macrob.* 15 sll ast *Schöll* 1866: 111* est om. *codd.* aliquot

321

halophantam mendacem uelit.

Qualis mihi fuerit in oppido Eleusino disceptatio cum grammatico quodam praestigioso tempora uerborum et puerilia medicamenta ignorante, remotarum aurem quaestionum nebulas et formidines capiendis imperitorum animis ostentante.

5

11

IA

Quam festiue responderit Xanthippae uxori Socrates petenti ut per Dionysia largiore sumptu cenitarent.

12

IB

Quid sit

gnificet in ueterum libris scriptum *plerique omnes*; et quod ea uerba accepta a Graecis uidentur.

13

II

Cypsones, quod homines Afri dicunt, non esse uerbum Poenicum, sed Graecum.

10

14

IA

Lepidissima altercatio Fauorini philosophi aduersus quendam intempesium de ambiguitate uerborum disserentem; atque inibi uerba quaedam ex Naeuio poeta et Cn. Gellio non usitate collocata; atque ibidem a P. Nigidio origines uocabulorum exploratae.

IB in ueterum libris] Naeu. Bell. Pun. fr. 49 Strz. = *FPL* 52 *FPL* 4; Plaut. Trin. 29; Ter. Andr. 55 a Graecis] cf. *πλεῖστοι πάντες* IA fr. 45 Sw.

I Non. 173 (120. 11-12) ex auctore 'nobilitatis obscurae'

11 intempesium] sc. *ἄκαρπον* qualem Thphr. Char. 12 depingit

324

Quibus modis ignominiatu tractatusque sit a C. Caesare Laberius poeta; atque inibi appositi uersus super eadem re eiusdem Laberii.

*Hinc saltem ex parte Macrobius Sat. 2. 7. 1-5 pendet**

1 Sed quia et paulo ante Aurelius Symmachus et ego [sc. Auienus] nunc Laberii fecimus mentionem, si aliqua huius atque Pubilii dicta referemus, uidebimur et adhibendi conuiuio mimos uitasse lasciuam et tamen celebritatem quam cum adsunt illi excitare pollicentur imitari.

2 Laberium asperae libertatis equitem Romanum Caesar quingentis milibus inuitauit ut prodiret in scaenam et ipse ageret mimos quos scriptitabat. sed potestas non solum si inuitet sed et si supplicet cogit, unde se et Laberius a Caesare coactum in prologo testatur his uersibus:

10

3 Necessitas, cuius cursus transuersi impetum uoluerunt multi effugere, pauci potuerunt, quo me detrusti paene extremis sensibus?

quem nulla ambitio, nulla umquam largitio,

15

nullus timor, uis nulla, nulla auctoritas

mouere potuit in inuenta de statu,

ecce in senecta ut facile labefecit loco

uiri excellentis mente clemente edita

summissa placide blandiloquens oratio?

et enim ipsi di negare cui nil potuerunt,

hominem me denegare quis posset pati?

ego bis tricenis annis actis sine nota

eques Romanus (e) Lare egressus meo

domum reuertar mirus. nimirum hoc die

uno plus uixi mihi quam uiuendum fuit.

Fortuna immoderata in bono aequae atque in malo,

si tibi erat libitum litterarum laudibus

florens cacumen nostrae famae frangere,

§3 fr. 90 Pan.

325

1 De uoluptate ueteres philosophi diuersas sententias dixerunt.
 2 Epicurus uoluptatem summum bonum esse ponit, eam tamen
 ita definit, *αρετικὸς εὐταθὲς κατάρτημα*; 3 Antisthenes Socraticus
 summum malum dicit; eius namque hoc uerbum est, *μανεῖην*
μᾶλλον ἢ ἡσθεῖην. 4 Speusippus uetusque omnis Academia uolup-
 tatem et dolorem duo mala esse dicunt opposita inter sese,
 bonum autem esse quod utriusque medium foret. 5 Zeno cen-
 suit uoluptatem esse indifferens, id est neutrum, neque bonum
 neque malum, quod ipse Graeco uocabulo *ἀδιάφορον* appellauit.
 6 Critolaus Peripateticus et malum esse uoluptatem ait et multa
 alia mala parere ex sese, incurias desidias obliuiones ignauias.

7 Plato ante hos omnis ita uarie et multiformiter de uoluptate
 disseruit ut cunctae istae sententiae quas supra posui uideantur
 ex sermonum eius fontibus profluxisse; nam proinde una-
 quaque utitur ut et ipsius uoluptatis natura fert, quae est multi-
 plex, et causarum quas tractat, rerumque quas efficere uolt,
 ratio desiderat. 8 Taurus autem noster, quotiens facta mentio
 Epicuri erat, in ore atque in lingua habebat uerba haec Hieroclis
 Stoici, uiri sancti et grauis: *ἡδονὴ τέλος, πόρνη δόγμα: οὐκ ἔστιν*
πρόνοια, οὐδὲ πόρνης δόγμα.

E Diuersae nobilitum philosophorum sententiae de genere ac natura uoluptatis;
 uerbaque Hieroclis philosophi quibus decreta Epicuri insectatus est.

§2 fr. 68 p. 122 §3 test. 122C Prince = fr. 108C Declera Caizzi §4 fr. 196
 FPG §5 SVF i. 195 §6 fr. 23 Wehrli

Fy(XπN)δW

7 autem] enim D : em- BZ : tamen Q; cf. 2. 6. 17 n. 11 incurias Kronenberg
 1910: 23 : iniurias Ψ 13 disserit v : deseruit BZ supra posui] seposui BZD :
 exposui Q 14 sermonibus δ 16 uolt scripsit Hertz 1853 : uult FyW : uo-
 let δ* 19 ἡδονὴ Stephanus 1585b: 170 : ἡδονῆς Ψ: locum totum primus intellexit
 Benilius 1699: 575-6, cf. 1711: 440

1 Ab eo quod est ago et egi uerba sunt quae appellantur gramma-
 tici frequentatiua *actito* et *actitauit*. 2 Haec quosdam non sane
 indoctos uiros audio ita pronuntiare, ut primam in his litteram
 corripiant, rationemque dicunt quoniam in uerbo principali,
 5 quod est ago, prima littera breuiter pronuntiat. 3 Cur igitur
 ab eo quod est edo et ungo in quibus uerbis prima littera breuiter
 dicitur, *esito* et *unctito*, quae sunt eorum frequentatiua, prima
 littera longa promimus et contra *dicitto* ab eo uerbo quod est
 dico correpte dicimus? num ergo potius *actito* et *actitauit* produ-
 10 cenda sunt, quoniam frequentatiua ferme omnia eodem modo
 in prima syllaba dicuntur, quo participia praeteriti temporis ex
 his uerbis unde ea profecta sunt in eadem syllaba pronuntian-
 tur? Sicuti *lego lectus facit lectito; ungo unctus unctito; scribo scriptus*
scriptito; moueo motus motito; pendo pensus pensito; edo esus esito;
 15 *dico autem dictus dicitto facit; gero gestus gestito; ueho uectus uectito;*
rapio raptus raptito; capio captus captito; facio factus factito. 4 Sic
 igitur *actito* producte in prima syllaba pronuntiantium, quoniam
 ex eo fit quod est ago et actus.

F Verbum quod est (ab) ago frequentatiuum in syllaba prima quoniam sit
 20 modulo pronuntiantium.

1 Volgo et scriptum et creditum est folia olearum arborum bru-
 mali et solstitiali die conuerti, et quae pars eorum fuerit inferior

F Fy(XπN)δ, §§1-3 W Z Fy(XπN)δW

6 ungo] unquo δ primam litteram longam IQD : primam litteram B
 9 corripit BZQ : corripit D dicitum hucusque W 13 sicuti lego lectus]
 sicut ille (ie Q²) collectus δ (B²) 14 pendo Lachmann 1850: 55 : pendo Ψ
 17 actito] factito δ

exercitu auderet. 6 Tum Valerius tribunus ceteris inter metum pudoremque ambiguis, impetrato prius, a consulibus ut in Gallum tam inmaniter adrogantem pugnare sese permitterent, progreditur intrepide modesteque obuiam; et congregiuntur et consistunt, et conserebantur iam manus, atque ibi uis quaedam diuina fit: 7 coruus repente improuisus aduolat et super galeam tribuni insistit atque inde in aduersarii os atque oculos pugnare incipit; insilibat, obturbabat, et unguibus malas laniabat, et prospectum alis arcebat, atque ubi satis saeuierat reuolabat in galeam tribuni. 8 Sic tribunus spectante utroque exercitu et sua uirtute nixus et opera altis propugnatus duces hostium ferocissimum uicit interfecitque, atque ob hanc causam cognomen habuit Coruinus. 9 Id factum est annis quadringentis quinque post Romam conditam.

10 Statuam Coruino isti Diuus Augustus in foro suo statuendam curauit. In eius statuæ capite corui simulacrum est rei pugnaeque quam diximus monimentum.

IA De Valerio Coruino; et unde Coruinus.

12

IB

1 Vt formidulosus dici potest et qui formidat et qui formidatur, ut inuidiosus et qui inuidet et cui inuidetur, ut suspiciosus et qui suspicatur et qui suspectus est, ut ambitiosus et qui ambit et qui ambitur, ut item gratiosus et qui adhibet gratias et qui admittit, ut laboriosus et qui laborat et qui labori est, ut

IB ΠΥΜΝ, §§10-22 XJ6; 4-5 Non. 187 (129. 12-16), 6 Non. 73 (51. 16-17), 7-8 Non. 248 (168. 22-5), 9 Non. 162 (113. 3-5), 10 Non. 193 (133. 21-2), 11 Non. 254 (172. 25-8), 14 Non. 205 (140. 29-31), 21 Non. 211 (145. 7-8), 22 Non. 187 (129. 17-19)

7 aduersarii os ΠΙΝQPNP : aduersarius Q; aduersarii κBZ : aduersis D; aduersarii (os atque om.) σφ : aduersari os amore cod. Q Hertz 8 et δ : om. Fy malas Kreyssig 1819/1822: 416 n. : manus Ψβ* 9 alis BZDβ : alias ΠΙΝQ; alias κ 17 monumentum ΠΙΝΥ

344

pleraque alia huiusmodi in utramque partem dicuntur, ita infestus quoque ancipiti significatione est. 2 Nam et is infestus appellatur qui malum infert cuiquam, et contra cui aliunde impendat malum, is quoque infestus dicitur. 3 Sed quod prius posui, profecto exemplis non indiget: sic adeo multi locuntur ut infestum dicant inimicum atque aduersum. 4 Alterum autem illud ignorabilius obscuriusque est: quis enim e medio facile dixerit infestum esse cui alter infestus est? Sed et ueteres plerique ita dixerunt, et M. Tullius in oratione quam pro Cn. Plancio scripsit uocabulo hoc sic usus est:

5 Dolebam (inquit), iudices, et acerbe ferebam, si huius salus ob eam ipsam causam esset infestior, quod is meam salutem atque uitam sua beniuolentia praesidio custodiaque texisset.

6 Nos igitur de origine et ratione uerbi quaerebamus, atque ita in Nigidianis scriptum inuenimus:

Infestum a festinando dictum; nam qui instat (inquit) alicui eumque properans urget opprimereque eum studet festinatque, aut contra de cuius periculo et exito festinatur, is uterque infestus dicitur ab instantia atque imminetia fraudis quam uel facturus cuiquam uel passurus est.

7 Ne quis autem de suspicioso, quod supra posuimus, et de formiduloso in eam partem quae minus usitata est exemplum requirat, inueniet de suspicioso apud M. Catonem de re Floria ita scriptum:

Sed nisi qui palam corpore pecuniam quaereret aut se lenoni locauisset, etsi famosus et suspiciosus esset, uim in corpus liberum non acuum censuere adferri.

§§4-5 Planc. 1 §6 fr. 47 Sw. §§7-8 fr. 212 Malc. = 191 CSbc

9 M. om. δ quam qua FN Cn. (gno9) go BQ*Z 13 custodiatque BZ* 16 (est) a ZQD 17 festinatque BZ aut at γ 18 cultus Mercerus 1614: 105; alicuius Ψ 22 inueniet om. δ M. om. δ 25 famosus Non.: famulosus Ψ esset Non.: fuisset Ψ

345

8 Suspiciosum enim {Cato} hoc in loco suspectum significat, non suspicantem. 9 Formidulosum autem qui formidetur Sallustius in Catilina ita dicit:

Igitur talibus uiris non labor insolitus, non locus ullus asper aut arduus erat, non armatus hostis formidulosus.

10 Item C. Caluus in poematis *laboriosus* dicit, non, ut uulgo dicitur, qui laborat, sed in quo laboratur.

durum (inquit) rus fugis et laboriosum.

11 Eadem ratione Laberius quoque in Sororibus 'ecastor' inquit 'inustum somniculosum', 12 et Cinna in poematis:

somniculosam ut Poenus aspide[m] Psyllus.

13 Metus quoque et iniuria atque alia quaedam id genus sic utroqueuersum dici possunt: nam metus hostium recte dicitur et cum timent hostes et cum timentur. 14 Itaque Sallustius in historia prima metum Pompei dixit, non quo Pompeius metueret, quod est usitatus, sed quod metueretur. Verba haec Sallustii sunt: 'Id bellum excitabat metus Pompei uictoris Hiemsalem in regnum restituentis.' 15 Item alio in loco: 'postquam remoto metu Punico simultates exercere uacuum fuit.'

§9 Cat. 7. 5 §10 fr. 2 *FLP/PL*⁴ §11 fr. 56(a) Pan. §12 fr. 10 *FLP/PL*⁴ §14 Hist. 1 fr. 53 Maur. = 50 La Penna §15 *ibid.* fr. 12 Maur. = 16 La Penna

1 suspiciōnum BD *del. de Buxis*⁶ 6 C. *om.* δ (Gallus pro C. Caluus Non.) non hīc X 8 r[us] us Q⁵, -us ZD : *om.* B fugis et Benitus 126: *ad* 1275. 60 in Non., Asterius 1530 : fugi sed Fy : fugi et BQ : fugiet ZD : fugite *codd.* Non. *plerique* : fugit et *cod.* Nonianus Nic. Fabri *op.* Mercenium 1583: 37^r, *fort. recte* 9 Liberius F soporibus δ 10 *inibulum septenarii trochaei uolunt Seyffert* 1886b: 450a, Pan. 2010: 364: *an potius iambice legendum* ecastor mustum — U — somniculosum) U — ? mustum Mercenius 1614: 137 : multum Y, Non. 11 syllus δ (sillus D) 13 utroque uersu Fy 14 cum timent] continentes BZ 16 quod] quo Hertz, *fort. recte* metueretur] metuebatur Eussner 1886b: 395^r 17 Sall[ust]i NBZ 18 hiempsalem D : hiemsalem FXWQ : hiensalem X : hiemalem Z 19 Punico simultates] Punicos milites B⁷ (Carrīo 1573: 113)

16 Iniurias itidem dicimus tam illorum qui patiuntur quam qui faciunt, quarum dictionum exempla sunt facilia inuentu.

17 Illud etiam dictum a Vergilio eandem habet formam communicatae ulro et citro significationis, 'et uulnere' inquit 'ardus Vlix', cum diceret uulnus, non quod accepisset Vlixes, sed quod dedisset. 18 Nescius quoque dicitur tam is qui nescitur quam qui nescit. 19 Sed super eo qui nescit frequens huius uocabuli usus est, infrequens autem est de eo quod nescitur. 20 Ignarus aequo utroqueuersum dicitur non tantum qui ignorat, set qui ignoratur. 21 Plautus in Rudente:

quae in locis nesciis nescia spe sumus.

22 Sallustius: 'More humanae cupidinis ignara uisendi.' Vergilius: 'ignarum Laurens habet ora Mimantia.'

IB De uerbis quae in utramque partem significatione aduersa et reciproca dicuntur.

II

1 Titus Manlius summo loco natus adprimeque nobilis fuit. 2 Ei Manlio cognomentum factum est Torquatus. 3 Causam cognomenti fuisse acceptum torquis ex auro induuias, quam ex hoste quem occiderat detractam induit. 4 Sed quis hostis et quod

§17 Aen. 2. 436 §21 Rud. 275 §22 Hist. 1 fr. 103 Maur. = 95 La Penna Aen. 10. 706 II §84. 7-19 Quadr. *FRHist* 24 F6

II Fy(Xar)NØØ(WTYHM), §§7-20 φ(L. Malmes. 63. 9-32)

2 in euentu κ : inuentu Z 3 a] e ^{pe} 4-5 tarbus BZ 6 dedisset BQ⁵Z tam P⁵Xδ : *om.* P⁵mN 7 sed (et) *rec.*, de Buxis 11 in locis] inco- lis γ nescia spe sumus *Conterius* 1564: 187-1566: 197 *ex Plauto* : nescias (nescias Z) pessimus (pessimis κ) Y, Non. 12 ignarus X⁵-π : ignarus X⁵-c 13 oram F : horam ZQ : hora BD mimantia] *om.* Z⁵ : mimantia IIBD : mimantia κ : numantia NZ⁵ 16 et ØØ : et Fy 18 torquis] torquem φ induuias] induuites δ : *om.* φ 19 occideret BZD quis] quid γ quod scripsi : quid Yφ

genus, et quam formidandae uastitatis et quantum insolens
 prouocator, et cuiusmodi fuerit pugna decertatum, Q. Claudius
 primo annalium purissime atque inlustrissime simplicique et
 incompta orationis antiquae suauitate descripsit. 5 Quem
 locum ex eo libro philosophus Fauorinus cum legeret, non 5
 minoribus quati adficique animum suum motibus pulsibusque
 dicebat, quam si ipse coram depugnantis eos spectaret. 6 Verba
 Q. Claudii quibus pugna ista depicta est adscripsi:

7 Cum interim Gallus quidam nudus praeter scutum et gladios duo torque
 atque armillis decoratus processit, qui et uiribus et magnitudine et adules- 10
 centia simulque uirtute ceteris antistabat. 8 Is maxime proelio commoto
 atque utrisque summo studio pugnantibus manu significare coepit
 utrisque, quiescerent. 9 Pugnae facta pausa est. 10 Extemplo silentio facta
 cum uoce maxima condat, si quis secum depugnare uellet, uti prodit-
 ret. 11 Nemo audebat propter magnitudinem atque immanitatem facies. 15
 12 Deinde Gallus irridere coepit atque linguam exsertare. 13 Id subito
 perditum est cuidam Tito Manlio, summo genere gnato, tantum flagi-
 tium ciuitati accidere, e tanto exercitu neminem prodire. 14 Is ilico proces-
 sit neque passus est uirtutem Romanam ab Gallo turpiter spoliari. Scuto
 pedestri et gladio Hispanico cinctus contra Gallum constitit. 15 Meru 20
 magno ea congressio in ipso ponti utroque exercitu inspectante facta est.

1 et' om. ZQD, rec. quidam. 2 cuiusmodi] cuiusmodi NQ^uZ : cuiusmodo
 duo P^uX^uNZD : duos P^uI^uQ^uB^u : de^uel^u de^u B 11 antestabat I^uN^uW^uφ : antistita-
 bat Q. 12 manibus δ 13 utrisque P^uδ : utrisque ut P^u : utrisque X :
 utrique P^uu^uN^uφ^u : ut utrique φ adquiescerent φ exemplo X^uBZ 14 ma-
 xime X : magna D conclant BZQ 15 inhumanitatem φ facies F^uZDW :
 faciei BQ^uφ 16 linguam Q : lingua F^uZBZ^uB, post exerrare D exerrare QW :
 exerrare F^uZBZ^u : ex eritur H : exerrare M^u, et Malmes. subitō postquam ali-
 quantisper cum committentibus haesitauit* 17 perditum] perdelatum II : dela-
 tum φ nato κQ^uφ 18 et de φ e tanto] et ante ZQD : om. B. Iliquo D,
 Malmes. 19 spoliari] spoliari YH : spur-
 cari Darmst^u 1920a: 87 : suggillari Wart 1934: 280* 20 Hispanico γT : spanico
 FBZB^u (Carrio 1576: 54), W, prob. Titus 1589: 90 : spanico Q^u : hispanico Q^u : hispano
 γ : om. φ constitit contra Gallum B^u (Carrio 1576: 54) 21 ponti P^uδW : ponte
 P^uu^uQ^uφ : om. φ expectante X7H : spectante M

16 Ita ut ante dixi consisterent Gallus sua disciplina scuto proiecto car-
 tabundus, Manlius animo magis quam arte confusus scuto scutum per-
 cussit atque statum Galli conturbauit. 17 Dum se Gallus iterum eodem
 pacto constituere studet, Manlius iterum scuto scutum percussit atque
 5 de loco hominem iterum deiecit; eo pacto ei sub Gallicum gladium
 successit atque Hispanico pectus hausit; deinde continuo uerum
 dextrum eodem concessu incidit, neque recessit usquam donec subuertit,
 ne Gallus impetum icti haberet. 18 Vbi eum euerit, caput praecidit,
 torquem detraxit, eamque sanguinentam sibi in collum inponit.
 19 Quo ex facto ipse posterique eius Torquati sunt cognominati.

20 Ab hoc Tito Manlio, cuius hanc pugnam Quadrigarius de-
 scripsit, imperia aspera et immitia Manliana dicta sunt, quoniam
 postea bello aduersum Latinos cum esset consul, filium suum
 securi percussit, qui speculatum ab eo missus interdicto hostem
 a quo prouocatus fuerat occiderat.

II Verba ex historia Claudii Quadrigari quibus Manli Torquati, nobilis adules-
 centis, et hostis Galli prouocatoris pugnam depinxit.

IA

1 Quod autem supra scriptum est in Q. Claudii uerbis, 'propter
 magnitudinem atque immanitatem facies', id nos aliquot ueteribus

IA Fy(X^uN, inde a §2 Oδ, §§1-8 W; §3 Malmes. Gesta Regum, lib. 2, prol. §3 ad
 finem: 'ut meo stylo apponantur saltem in margine quae non occurrunt in ordine';
 §4 fami: D.Seru. ad Aen. 1. 636. §12 Non. 781 (486. 27-9); §19 Non. 781 (486. 25-7)

1 ita utrum oīrroc an oōde ualent incertum; ἀνακλόβοις ubique Claudius scripsit
 1-2 cantabundus] cadibundus φ : cunctabundus Willibmus 2 scutum scuto X7-
 3 perturbauit X7Hφ dum] cum Z : deinde W 4 stunderet B^u (Carrio 1576: 53), φ
 scutum scuto φ 5 iterum om. D^u deiecit] proiecit φ 7 concessu
 F^uZDφ, cf. B. Hisp. 25: 7 : concessu BZQ : concessu rec. quidam : congressu P^u : concatesu
 Scallger 1586: 74 : successu Darmst^u 8 ne—haberet post successit traiecit Scallger
 1586: 74 ictu] ictus D : in ictu Q : ictus B^u (Carrio 1576: 55) : iterum φ : ictus Lipsius
 1577: 132 9 eamque sanguinentam] eam Non. 338 (227. 12), cuius cod. tamen
 eam (u. 11) pro eum praebet : eamque sanguinentam Z : eumque sanguinentum
 DB^u (Carrio 1576: 55), cf. Cic. Off. 3: 112 in collum om. B^u 12 inperia φ : (et) i. W :
 i. (et) Y^u : i. (etiam) Malmes^u manliana 7H, Malmes^u, de Buxis : Manliana M :
 manlia PWL 14 interdicto] u. Holford-Stevens 1998: 59 15 occidit I7DH
 19 aliquot] aliquod 7BZQ : aliquid W 19 ueteribus] deterius X7r

libris inspectis explorauimus, atque ita esse ut scriptum est comperimus. 2 Sic enim pleraque aetas ueterum declinauit, haec *facies huius facies*, quod nunc propter rationem grammaticam *faciei* dicitur; corruptos autem quosdam libros repperi in quibus *faciei* scriptum est, illo quod ante scriptum erat obliterato. 5

3 Meminimus etiam in Tiburti bibliotheca inuenire nos in eodem Claudii libro scriptum utrumque *facies* et *faci*; sed *facies* in ordine scriptum fuit et contra per I geminum *faci*; neque id abesse a quadam consuetudine prisca existinauimus, 4 nam et ab eo quod est *hic dies* tam *huius* (*dies* quam *huius*) *dii*, et ab eo quod est *haec fames* (tam *huius fames*) quam *huius fami* dixerunt. 5 Q. Ennius in XVI annali *dies* scripsit pro *diet* in hoc uersu:

postremo longinqua dies confecerit aetas.

6 Ciceronem quoque adfirmat Caesellius in oratione quam pro P. Sestio fecit *dies* scripsisse pro *diet*, quod ego impensa opera 15 conquisitis ueteribus libris plusculis ita ut Caesellius ait scriptum inueni; uerba sunt haec M. Tullii: 'equites uero daturos illius dies poenas'. 7 Quocirca factum hercle est ut facile his credam qui scripserunt idiographum librum Vergilii se inspexisse in quo ita scriptum est:

Libra dies sompnique pares ubi fecerit horas,

id est *Libra diet somnique*.

§5 Ann. 406 §6 Sest. 28 §7 Georg. 1. 208

2 ueterum ante aetas W : om. π 3 grammaticam] hinc O 4 faciei P²Xδ : facie P²OπNW 7 facies et faci de Buxis : faci et facies W : facies et faciei Y 8 ordine] ordinem BQDW* 10-11 dies quam et tam fames add. Ascensius 1517 (Masero tribuit 1519), huius? Hertz 1853* 12 Qj. que XW : quod δ 13 postremo Lupus, Bergk 1861: 326 = 1884-6: t. 258 : postrema PW : postrema de Buxis : postremae Ascensius 1517* confecerit Fy (sed fecerit O, corr. O²) W : quod fecerit δ : cum fecerit rec. 14 Caesellius] sesellius BZD : resellius Q² 15 P. om. δW festio OX²BZ : sectio Q 17 M. om. δ (Romanos) daturos Cic. 18 dies] diet, fere codd. Cic. 19 se om. Xπ 20 est] fort. esset, sed cf. 10. 27. 5 21 dies] die codd. potiores Verg. Serv.

8 Sed sicut hoc in loco *dies* a Vergilio scriptum uidetur, ita in illo uersu non dubium est quin *dii* scripserit pro *diet*:

munera laetitiamque dii,

quod imperiores *diet* legunt ab insolentia scilicet uocis istius abhorrentes. 9 Sic autem *dies dii* a ueteribus declinatum est, ut *fames fami*, *pernicietis pernicii*, *progenies progeniti*, *luxuries luxurii*, *acies acii*. 10 M. enim Cato in oratione quam de bello Cartaginiensi composuit ita scripsit: 'Pueri atque mulieres extrudebantur fami causa.' 11 Lucilius in XII 'rugosum atque fami plenum'. 12 Sisenna in historiarum libro sexto 'Romanos inferendae pernicii causa uenisse': 13 Pacuuius in Paulo:

pater supreme nostrae progenii patris.

14 Cn. Matius in Iliadis XXI:

altera pars acii tuitassent] fluminis undas.

15 Idem Matius in XXIII:

an maneat specii simulacrum in morte silentum.

16 C. Gracchus de legibus promulgatis 'ea luxurii causa aiunt institui'; 17 et ibidem infra ita scriptum est: 'non est ea luxuries, quae necessario parentur uitae causa', 18 per quod apparet eum ab eo quod est *luxuries*, *luxurii* patrio casu dixisse.

§8 Aen. 1. 636 §10 fr. 191 Malc. = 146 CSbC §11 u. 430 Marx §12 FRHist 26 Fr28 §13 fr. 257 Schierl = praetext. u. 1 R. §14 fr. 7 FLFPL² ex φ 7-8 §15 fr. 8 ex Y 103-4 §16 C. Gracch. fr. 50 Malc. 17 fr. 51 Malc.

3 dii] dei codd. Verg., Ti. Cl. Don. (sed u. Serv., D²) 4 insolentia hucusque W 7 kar. Xπ -tha FOND -nen- π (-nien- G²), BD 13 aliadis δ (Q²) 14 tuitassent] ελέωπρο Hom. : uoluit se in Traiana 1973/4: 203-5 = 1975: 60-4 : dii] dii* 15 XIII Y, corr. Ciaccorius, Scailger 1565: 185* 16 in morte silentum i. q. eorum qui post mortem silent (Courtney) silentium P²XZQ 17 C. om. δ 19 parentur P², sed sensus est 'etiammodi res quae parentur' 20 casu] paac si BZ

19 M. quoque Tullius in oratione qua Sextum Roscium defendit *pernici scriptum* reliquit; uerba haec sunt: 'quorum nihil pernici causa diuino consilio, sed ui ipsa et magnitudine rerum factum putamus.' 20 Aut *facies* ergo in casu patrio aut *faci* Quadrigarium scripsisse existimandum est; *faciei* autem in nullo ueteri libro scriptum reperiri.

21 In casu autem dandi, qui purissime locuti sunt non *faciei*, uti nunc dicitur, sed *facie* dixerunt. 22 Lucilius in 'saturis'

primum (inquit) facie quod honestae
†tantist† accedit. 1257

23 Idem Lucilius in libro septimo:

qui te diligat. aetati facieque tuae se
fautorem ostendat, fore amicum polliceatur. 270

24 Sunt tamen non pauci qui utrobique *faci* legant.

25 Sed C. Caesar in libro de analogia secundo *huius die* et *huius* specie dicendum putat. 26 Ego quoque in Iugurtha Sallustii, summae fidei et reuerendae uetustatis libro, *die* casu patrio scriptum inueni. Verba haec ita erant: 'uix decima parte die reliqua.' Non enim puto argutiolam istam recipiendam, ut *die* dictum quasi *ex die* existimemus. 20

1A Quod idem Quadrigarius *huius facies* patrio casu probe et Latine dixit; et quaedam alia adposita de similitum uocabulorum declinationibus.

19 Sex. Rosc. 131 22 uu. 1257-8 Marx 23 uu. 269-70 Marx 25 De analog. ff. 26 Garcea = 9 Fun. 26 Iug. 97-3

1 M. om. δ 2 pernicii pernici codd. Non. (etiam in lemmate) : -cie codd. Cic. : -cies Charts. 87. 11-19 4 casu] causa P-Z 5 faciei Heraeus, Knecht 1969: 583. 1970: 231 : facie Y* nullo] ullo P-Q-P-Z 7-8 (in-dixerunt) Marshall, prob. Knecht 1969. 1970* 8 uti nunc] ut in hunc BZD (ut hunc Z*) saturis] saturarum (an satur?) cum numero flori expectes 9-10 quid honestae lauius accedit? Ribbeck 1874: 120 10 tantis V (om. e); et] aetati L. Müller 1872: 37; et] annis Baehrens 1874: 360 : aetas Warrington 1936-40: ff. 26* 11 Lucilius] item e; idem Lucilius de Buxis, cf. idem Matius § 15 12 aetati rec. non] pauci : aetatis V (diligata etatis ZD), quo seruiato plura ante Lucilius supplenda erunt 12-13 (se) fore Y, corr. de Buxis 15 C. om. δ analogi BZD diei δ (Q*) 16 ego] ergo F Sallustij Sallusti in Hostius*

1 Cum Antonio Iuliano rhetore per feniarum tempus aestiuarum, decedere ex urbis aestu uolentes, Neapolim concesseramus. 2 Atque ibi erat adulescens tunc quispiam ex ditioribus cum utriusque linguae magistris meditans et exercens ad causas Romanae orandas eloquentiae Latinae facultatem; atque is rogat Iulianum uti sese audiat declamantem. 3 It auditum Iulianus, imusque nos cum eo (4) simul. Introit adulescens et praefatur arrogantius et elatius quam aetati eius decebat, ac deinde iubet exponi controuersias.

10 5 Aderat ibi nobiscum Iuliani sectator, iuuenis promptus et proficiens, et offendens iam in eo quod ille apud Iuliani aures in praecipiti stare et subitaria dictione periculum sui facere audebat. 6 Exponit igitur temptamenti gratia controuersiam parum consistentem, quod genus Graeci ἀποροφ uocant, Latine autem id non nimis incommode inexplicabile dici potest. 7 Ea controuersia fuit huiusmodi:

DE REO SEPTEM IUDICES COGNOSCANT, EAQVE SENTENTIA SIT RATA QVAM PLVRES EX EO NVMERO DIXERINT. Cum septem iudices cognouissent, duo censuerunt reum exsilio multandum, duo alii pecunia, tres reliqui capite puniendum. 8 Petitur ad supplicium ex sententia trium iudicum et contradicit.

9 Hac ille audita nec considerata, neque aliis ut proponerentur expectatis, incipit statim mira celeritate in eandem hanc controuersiam principia nescioquae dicere et inuolucra sensuum uerborumque uolumina uocumque turbas fundere,

F(OXrN)δ

2 concesseramus P=XXe JNQ; cons. Xe; concesseramus P=XBZD; cons. Lupus tamquam correcturus 6 it] id P-Xr 7 introit] introit ITZQ 8 aetati] -tem Q, sed cf. TALL. v/1. 132. 59-61 10 Iuliani nobiscum Xr 12 stari BZD dictionem Jere BZ 13 exponit] exonit B-Z; ex omni D 15 ea Nδs; ex FOXr 22 Hac N: h(a)lec FOXrδ 24 hanc] hec QD inuolucra] inuoluerie QD

16 Intelleget, opinor, Catonem contentum eloquentia aetatis
suae non fuisse et id iam tum facere uoluisset, quod Cicero
postea perfecit. 17 In eo namque libro qui de falsis pugnis
inscriptus est, ita de Q. Thermo conquestus est:

Dixit a decemuiris parum bene sibi cibaria curata esse. Iussit uestimenta 5
detrahi atque flagro caedi. Decemuiros Bruttiani uerberauerunt, uidere
multi mortales. Quis hanc contumeliam, quis hoc imperium, quis hanc
seruitutem ferre potest? Nemo hoc rex ausus est facere; cane fieri bonis,
bono genere gnatis, boni consulti! ubi societas? ubi fides maiorum?
Insignitas iniurias plagas, uerbera- uibices, eos dolores atque carnificinas 10
per dedecus atque maximam contumeliam inspectantibus popularibus
suis atque multis mortalibus te facere ausum esse! Set quantum luctum
quantum gemitum, quid lacrimarum quantum fletum factum audiui
Serui iniurias nimis aegre ferunt: quid illos, bono genere gnatos, magna
uirtute praeditos, opinamini animi habuisse, atque habituros dum uiuent? 15

18 Quod Cato dixit 'Bruttiani uerberauerunt', nequi fortasse de
Bruttianis requirat, id significat: 19 cum Hannibal Poenus cum
exercitu in Italia esset et aliquot pugnas populus Romanus aduer-
sas pugnauiisset, primi totius Italiae Bruttii ad Hannibalem descen- 20
derunt. Id Romani aegre passi, postquam Hannibal Italia decessit
superatique Poeni sunt, Bruttios ignominiae causa non milites
scribebant nec pro sociis habebant, sed magistratibus in prouin-
cias euntibus parere et praeministrare seruorum uicem iusserunt.
Itaque hi sequebantur magistratus, tamquam in scaenicis fabulis 25
qui dicebantur Iorarii, et quos erant iussi, uinciebant aut uerbera-
bant; quod autem ex Bruttiiis erant, appellati sunt Bruttiani.

Γ Locorum quorundam inlustrium conlatio contentioque facta ex orationibus
C. Gracchi et M. Ciceronis et M. Catonis.

§ 17 fr. 58 Maic. = 42 CSbC

§ 17 Non. 276 (187. 24-7)

5 sibi bene XV 9 gnatis] natis Q^r: ignatis ZBD 12 esse set] esses et δ
(esse? et Q^r) 14 gnatos Wilhelmus: natos Ψ 16 nequij] nequis Wilhelmus:
neque δ 25 Iorarii δ

Α

1 Nomina uerbaque non positu fortuito, sed quadam ui et
ratione naturae facta esse P. Nigidius in grammaticis commen-
tariis docet, rem sane in philosophiae disceptationibus cele-
brem. 2 Quae enim solitum apud philosophos, φέρεται τὰ δὲ νόματα
5 sint ἢ θέσει. 3 In eam rem multa argumenta dicit, cur uideri
possint uerba esse naturalia magis quam arbitraria. 4 Ex quibus
hoc uisum est lepidum et festiuum:

Ἔως (inquit) cum dicimus, motu quodam oris conueniente cum ipsius uerbi
demonstratione uitimur et labreas sensim primores emouemus ac spiritum
10 atque animam porro uersum et ad eos quibuscum sermocinamur intendi-
mus. At contra cum dicimus ἔως, neque profuso intentoque flatu uocis
neque projectis labris pronuntiamus, sed et spiritum et labreas quasi intra
nosmet ipsos coercemus. Hoc idem fit et in eo quod dicimus ἔγω, ego et ἔπι
et ἔμιθι. Nam sicuti, cum aduimus et abuimus, motus quidam ille uel
15 capitis uel oculorum a natura rei quam significat non abhorret, ita in his
uocibus quasi gestus quidam oris et spiritus naturalis est. Eadem ratio
est in Graecis quoque uocibus quam esse in nostris animaduertimus.

Δ Quod P. Nigidius argutissime docuit nomina non positua esse, sed naturalia.

Ε

1 Auarus non simplex uocabulum, sed iunctum copulatumque
20 esse P. Nigidius dicit in commentariorum undetricesimo. 'Auarus

Δ § 4 fr. 41 Sw. = EDS 562 E § 1 fr. 42 Sw.

E φ

3 disceptationibus Merrcklin apud Hertz: disceptationibus fere Ψ (disera- X, dis-
serta- Lupus, D, discreta- Z), uox ab nullo idoneo auctore usurpata 5 dicit cur] dici-
tur δ (dicuntur Q) 6 natura alia δ (nata alia Q²) 9 labreas] labas OX²Y: 1
labra uoluit X^r 12 labris] laboris B^rZD 13 tu γ: tum FBD: om. Z (et)
ego Wilhelmus, fort. recte, sed cf. 10, 24, cap. 15 ita in] id iam δ 19 non] et F
20 pningidius Q: pningidius D: nigidius FyBZφ

(et seniorum) census faciendi gratia institueret, pueros esse existimasse qui minores essent annis septemdecem, atque inde ab anno septimo decimo, quo idoneos iam esse rei publicae arbitraretur, milites scripsisse, eosque ad annum quadragesimum sextum iuniores supraque eum annum seniores appellasse. 2 Eam rem propterea notavi ut discrimina quae fuerint iudicio moribusque maiorum pueritiae iuventae senectae ex ista censione Serui Tulli, prudentissimi regis, noscerentur.

KH De aetatum finibus pueritiae iuventae senectae ex Tuberonis historia sumptum. 10

29

KΘ

1 *Atque* particula a grammaticis quidem coniunctio esse dicitur coniectiva. Et plerumque sane coniungit verba et conecit; sed interdum alias quasdam potestates habet non satis notas nisi in veterum litterarum tractatione atque exercitio. 2 Nam et pro adverbio valet, cum dicimus *aliter ego feci atque tu*, significat enim *aliter quam tu*, et, si gemina fiat, auget incenditque rem de qua agitur, ut animaduertimus in Q. Enni annalibus, nisi memoria in hoc uersu labor:

atque atque accedit muros Romana iuuentus. 20

3 Cui significationi contrarium est, quod itidem a ueteribus dicitur est, *deque*. 4 Et praeterea pro alio quoque adverbio dicitur, id est *statim*, quod in his Vergili uersibus (***) existimatur obscure et insequenter particula ista posita esse:

KΘ §2 Ann. 550 §4 Georg. 1. 199-203

1 *add. Oakesley in FHFist.*: (iuniorum) Lipsius 4586a: 149-50 = 4586b: 226-7: (seniorum et) iuniorum Thyssius 3 quo quod X: qui ZD 6 notavi FOX; notauit O^m-m⁸ 8 serui FOX^m-N^m-EZ: serui X^m-m^m-QD tullii X^m-m^m-QD 13 conuexiua ZQD 16 significatur δ 18 Enni OXN: enni F^m-QD 23 statim] factum ZQD lacunam statuit Hertz, qui ex. gr. significatur ubi supplent

394

200

sic omnia fatis
in peius ruere ac retro sublapsa referri,
non aliter quam qui aduerso uix flumine lembum
remigis subigit, si brachia forte remisit,
atque illum in praiceps prono rapit alueus amni.

5

KΘ Quod particula *atque* non complexiua tantum sit, sed uim habeat plusculam uariamque.

5 anni OQ

395